

KETTU

Käyttätymistieteellinen ennakointi ja tieto tulevaisuuden hallinnossa



1/2023

Käyttätymistieteellinen tutkimuskatsaus

Käyttätymistieteellinen tutkimuskatsaus on valtioneuvoston kanslian *Käyttätymistieteellinen ennakointi ja tieto tulevaisuuden hallinnossa* (Kettu)-työryhmän koordinoima tietokooste, jossa on uusimpia tutkimustuloksia maailmalta ja Suomesta tiivistettyinä valmistelijoiden ja päätöksentekijöiden käyttöön.

Käyttätymistieteellisten tutkimuskatsausten valmisteluun osallistuu kuusi tutkijaa/tutkimusryhmää yliopistoista ja ammattikorkeakouluista eri puolilta Suomea. Kukin ryhmä tai tutkija toimii yhden osa-alueen keskeisten tutkimusten asiantuntijatahona. Tutkimuskatsaus ilmestyy neljä kertaa vuodessa, kolmen kuukauden välein.

Katsausta toteutetaan alkuvaiheessa kokeiluna aikavälillä syyskuu 2022–syyskuu 2023. Tutkimuskatsauksen jakelu on laajasti sähköpostilla aiheesta kiinnostuneille valtion- ja julkisen hallinnon toimijoille, asiantuntijoille ja tutkijoille jotka voivat ilmoittautua jakelulistalle. Tutkimuskatsaus on myös vapaasti saatavilla verkossa valtioneuvoston kanslian sivuilla vnk.fi/kayttaytymistieteellinen-toiminta.

Lisätietoja:

erityisasiantuntija Maarit Lassander
maarit.lassander@gov.fi

erityisasiantuntija Emmi Korkalainen
emmi.korkalainen@gov.fi

Sisältö

1	Käyttäytymistieteet osana julkista hallintoa	4
1.1	Sosiaalisten normien muuttamiseen tähtäviä interventioita voidaan hyödyntää osana ilmastonmuutoksen torjuntaa	4
1.2	Normiviestinnän riskejä voi pienentää vetoamalla tiedeyhteisön normiin.....	5
1.3	Käyttäytymistieteellisen asiantuntijuuden hyöty kriisitilanteessa rakennetaan rauhallisena aikana	6
1.4	Toimijuus ensisijaiseksi tavoitteeksi käyttäytymistietoa hyödyntäessä	7
2	Demokratian vahvistaminen: kuuleminen, osallisuus ja yhdenvertaisuus	9
2.1	Lainvalmistelun yhteiskunnallisen merkittävyyden vaikutus valmistelutapaan	9
2.2	Nuorten digitaalisen osallistumisen muotoutuminen	10
2.3	Sääntelyn kohteiden osallisuus lainvalmistelussa	11
2.4	Digitalisaation vaikutuksista valtaan ja demokratiaan	12
2.5	Informaatiolukutaito yhteiskunnallisen osallisuuden edellytyksenä?	13
3	Käyttäytymistaloustiede	16
3.1	Uusien teknologioiden käyttöönotto edistää tuuppausten pitkäaikaisvaikutuksia.....	16
3.2	Verojenmaksuun kehottavien tuuppausten vaikutus ei laimene.....	17
3.3	Internetin käyttö todennäköisesti heikentää lasten ja nuorten henkistä hyvinvointia	18
3.4	Virvoitusjuomaveron vaikutukset ovat todennäköisesti positiivisia.....	19
3.5	Pienryhmäopetus parantaa pienten koululaisten matematiikan osaamista.....	20
4	Terveys ja hyvinvointi	21
4.1	Lihavuuden vähentämiseen tähtäävät politiikkatoimet usein ylläpitävät painostigmaa	22

4.2	Painostigma ja painoon liittyvä kiusaaminen vähentävät nuorten fyysistä aktiivisuutta	23
4.3	Lasten lihavuuden ja painostigman välillä on toisiaan vahvistava suhde	24
4.4	Tarkoituksellisia ja tahattomia tapoja vaikuttaa stigmaan	25
4.5	Lasten voimaannuttaminen käyttäytymismuutosten sijaan - uusi lupaava näkökulma lasten korkean painon ennaltaehkäisyyn ja hoitoon	26
5	Työelämä.....	28
5.1	Pyri vastatarjouksen tekijäksi heikossa neuvotteluasemassa	28
5.2	Asiakkaan syvät taskut johtavat hinnaikkaampiin tarjouksiin	29
5.3	Valintoja korostava ajattelutapa tuottaa parempi tuloksia neuvotteluissa	30
5.4	Tunneharhauttaminen koetaan epäeettiseksi toiminnaksi neuvottelutilanteessa.....	31
5.5	Neuvottelijalle on luontaista välttää vihastumista taktisena keinona	32
6	Kestävä kehitys	34
6.1	Koronakriisin kokeminen lisää ilmastoystävällistä käyttäytymistä	34
6.2	Rajallinen kykymme hahmottaa ilmatoriskien kasautumista johtaa valmistautumisen vinoutumiseen	35
6.3	Kestävyysinformaation kehystäminen riskien kautta.....	36
6.4	Miten ennakoita ja purkaa salaliittoteorioiden vaikutukset ilmastotoimiin.....	38
6.5	Miten asenteet kiistanalaisista energiamuodoista leviävät myös muihin energiantuotantokeinoihin?	39

1 Käyttäytymistieteet osana julkista hallintoa

Tutkijaryhmän jäsenet: Nelli Hankonen (TAY), Matti T. J. Heino (TAY) ja Kaisa Saurio (TAY)

Tässä osiossa tarkastellaan käyttäytymistiedon hyödyntämistä politiikkatoimien suunnittelussa.

1.1 Sosiaalisten normien muuttamiseen tähtäviä interventioita voidaan hyödyntää osana ilmastonmuutoksen torjuntaa

Tiivistelmä: Ihmisten käyttäytymistä ja arvoja ohjaavat osaltaan sosiaaliset normit. Tässä artikkelissa sosiaalisilla normeilla tarkoitetaan oletuksia siitä, mitä muut tekevät – tai mitä heidän mielestään pitäisi tehdä. Ymmärrystä sosiaalisia normeja hyödyntävistä interventioista voidaan käyttää ilmastonmuutoksen torjunnan vauhdittamiseksi ja myös muiden kollektiivisen toiminnan ongelmien ratkaisemiseksi. Interventiot voivat lisätä kestävästä käyttäytymisestä korostamalla kestävyysnormien yleisyyttä. Nämä interventiot ovat erityisen tehokkaita, kun normit ovat yleisiä, mutta niistä ei vielä tiedetä tai niiden yleisyyttä aliarvioidaan – esim. näkymättömiin jäävät käyttäytymiset kuten kotitalouksien sähkön säästäminen tai äänestäminen. On myös mahdollista korostaa nousmassa olevia, tulevaisuuden normeja, ja siten vauhdittaa trendin vahvistumista. Sosiaalisiin keikahduspisteisiin nojaavilla interventioilla (social tipping) voi “kylvää” uusia normeja sitoutuneiden vähemmistöjen kautta laajemminkin sosiaaliseen verkostoon. Kun kriittinen massa omaksuu aiemmin vähemmän hyväksytyyn toiminnan, voi laueta äkillinen, laaja dominoefekti, joka lopulta keikahduttaa yhteisöt kohti uutta sosiaalista normia. Artikkelissa korostetaan normiviestintää hyödyntävien interventioiden huolellista suunnittelua (mm. sosiaalisen verkoston ja kontekstin hyvää tuntemusta, viestien suunnittelun ja esitetauksen huolellisuuden tarvetta) ja annetaan konkreettinen malli

keskeisten päätösten tekemiseksi. Yhteiskuntaan puuttuminen vaatii tarkkaa eettistä harkintaa sekä syvää tilannekohtaista ja kulttuurista herkkyyttä sekä tietoa. Kaikki riittävän tärkeiksi ja eettisesti kestäviksi arvioidut interventiot tulee sovittaa kyseessä olevaan tilanteeseen ja käyttäytymiseen huolellisesti.

Julkaisu: Constantino, S. M., Sparkman, G., Kraft-Todd, G. T., Bicchieri, C., Centola, D., Shell-Duncan, B., Vogt, S., & Weber, E. U. (2022). Scaling Up Change: A Critical Review and Practical Guide to Harnessing Social Norms for Climate Action. *Psychological Science in the Public Interest*, 23(2), 50–97.

Linkki: <https://doi.org/10.1177/15291006221105279>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Katsaus.

Tutkijan kommentti: Tieto muiden toiminnasta ja odotuksista vaikuttaa merkittävästi ihmisten käyttäytymiseen, vaikka normiviestien vaikutus omaan toimintaan usein aliarvioidaan. Vaikutus on siis usein tiedostamaton. Viisaasti toteutettuna tällaiset normi-interventiot ovat omiaan tukemaan politiikkaratkaisujen toimeenpanoa - yksinään niiden varaan ei voida kiireellisissä ongelmissa luottaa. Artikkelissa esitetty case-esimerkki Saksan onnistuneesti hyödyntämästä normien levittämisestä aurinkopaneelien käyttöön ottamiseksi osoittaa, kuinka tärkeässä roolissa oli eri keinojen optimaalinen yhdistelmä - teknologiset edistysaskeleet, proaktiiviset politiikkatoimet ja strateginen normiviestinnän ”kylväminen” yhteisöihin ja yhteisöjen välisiksi silloiksi. (NH)

1.2 Normiviestinnän riskejä voi pienentää vetoamalla tiedeyhteisön normiin

Tiivistelmä: Artikkelissa kommentoidaan kohdassa 1.1. esitettyä julkaisua, tuoden esiin normiviestejä sisältävien interventioiden uhkia ja mahdollisuuksia. Uhkia liittyy erityisesti tilanteisiin, joissa väestöryhmien väliset suhteet ovat tulehtuneita, misinformaatio laajaa ja keskusteluilmapiiri polarisoitunut. Artikkelissa esitellään normiviestinnän sudenkuoppia tällaisessa tilanteessa, ja ehdotetaan lupaavaksi ratkaisuksi vetoamista vertaisryhmän normin sijaan tiedeyhteisön normiin. Esimerkkinä tästä käytetään ilmastonmuutosta koskevasta tieteellisestä konsensuksesta viestimistä, jolla on onnistuttu saamaan aikaan positiivista muutosta vähäisemmällä vastareaktioilla.

Julkaisu: Lewandowsky, S., & van der Linden, S. (2022). Interventions Based on Social Norms Could Benefit From Considering Adversarial Information Environments: Comment on Constantino et al. (2022). *Psychological Science in the Public Interest*, 23(2), 43–49.

Linkki: <https://doi.org/10.1177/15291006221114132>

Vertaisarvioitu: Ei.

Tutkimuksen luonne: Katsaus / kommentaari.

Tutkijan kommentti: Kommentaariin kirjoittajilla on pitkää taustaa misinformaation torjunnan tutkimuksesta; se täydentääkin hyvin kohdeartikkelin näkökulmaa tarkemmin tämän alueen yksityiskohtia pohtimalla. Käyttäytymismuutosinterventioiden kehittämisen näkökulmasta olisi ehkä vielä hyvä mainita, että erityisesti suuria tunteita mahdollisesti herättävien toimenpiteiden suunnittelu hyötyy yhteiskehittämisestä yhteisöjen ja sidosryhmien kanssa, sekä ns. “synkän muutosteorian” (*mikä kaikki voi mennä vikaan?*) muotoilusta. Tämän lisäksi on syytä pystyä seuraamaan läheisesti toimenpiteiden odottamattomia vaikutuksia, pyrkien heikentämään negatiivisia ja vahvistamaan positiivisia kehityskulkuja. (MTJH)

1.3 Käyttäytymistieteellisen asiantuntijuuden hyöty kriisitilanteessa rakennetaan rauhallisena aikana

Tiivistelmä: Haastattelututkimuksessa kartoitettiin käyttäytymistieteellistä tietoa koronapandemian aikana soveltaneiden asiantuntijoiden kokemuksia. Havainnot kategorisoitiin kolmeen pääluokkaan: 1. käyttäytymistieteellisen tiedon soveltamisen haasteet ja helpottajat (mm. soveltamista helpottavat käyttäytymistieteelliset menetelmät ja viitekehukset, sekä toimintaa tukeva infrastruktuuri), 2. tiedon hyödyntämisen uniikki konteksti (mm. haasteena nopea muutos toimintaympäristössä, tilaisuutena monitieteellisen tiimityö), sekä 3. suositukset tulevaa varten. Suosituksiin luettiin mm. käyttäytymistieteen asiantuntijoiden upottaminen suoraan tiimeihin sen sijaan, että he tekisivät muille organisaatioon kuuluville tiimeille lähinnä projektiluonteista konsultointia.

Julkaisu: Byrne-Davis, L. M. T., Turner, R. R., Amatya, S., Ashton, C., Bull, E. R., Chater, A. M., Lewis, L. J. M., Shorter, G. W., Whittaker, E., & Hart, J. K. (2022). Using behavioural science in public health settings during the COVID-19 pandemic: The

experience of public health practitioners and behavioural scientists. *Acta Psychologica*, 224, 103527.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2022.103527>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Haastattelututkimus.

Tutkijan kommentti: Käyttäytymistieteellinen kyvykkyys on ilmeisen tärkeää päivittäisen toiminnan lisäksi myös äkillisissä, uudentilaisissa tilanteissa, ja moniammatillisen tiimityön merkitystä ei silloinkaan voi aliarvioida. Kuitenkin tiimien muodostumisessa toimiviksi, yhteistä kieltä puhuviksi kokonaisuuksiksi, kestää aikansa. Siksi olisikin hyvä, että käyttäytymistieteilijöitä löytyisi tiimeistä jo valmiiksi, kun heidän osaamistaan eniten kaivataan. Välittävänä ratkaisuna kyvykkyyttä voidaan rakentaa kouluttamalla tiimeissä toimivia ei-käyttäytymistieteilijöitä, mutta muun tutkimuksen valossa tällä tapaa on vaikea saavuttaa vuosia kestävää käyttäytymistieteellistä koulutusta vastaavaa tietotaitoa. (MTJH)

1.4 Toimijuus ensisijaiseksi tavoitteeksi käyttäytymistietoa hyödyntäessä

Tiivistelmä: Tuoreessa työpaperissa ehdotetaan, että toimijuuden edistämisen tulisi olla käyttäytymistietoon perustuvan julkishallinnon (behavioural public policy) ensisijainen tavoite. Toimijuudella tarkoitetaan tässä ihmisen kykyä muodostaa aikomuksia ja toimia niiden perusteella vapaasti. Monet käyttäytymistietoon perustuvat julkishallinnon työkalut hyödyntävät kansalaisten ajattelun vinoumia muutoksen aikaansaamiseksi. Toimenpiteiden kohteet eivät aina ole tietoisia niistä toimista, joiden avulla heidän käyttäytymiseensä pyritään vaikuttamaan. He jäävät siis pimentoon oman käyttäytymisensä muutoksen prosessista. Tämä voi olla osasyynä siihen, että monien interventioiden vaikutukset ovat lyhytaikaisia ja niillä on epätoivottuja sivuvaikutuksia. Tässä artikkelissa esitetään kolme toimijuuteen perustuvan käyttäytymistiedon hyödyntämisen mallia: 1) Opetetaan ihmisille, miten tehdä parempia päätöksiä, 2) vähennetään ajattelun vinoumien vaikutusta ja 3) tuoppaus+, jossa mahdollistetaan itseän kohdistuvien tuoppausten arviointi.

Julkaisut: Banerjee, S., Grüne-Yanoff, T., John, P., & Moseley, A. (2023). It's Time We Put Agency into Behavioural Public Policy. SSRN

Linkki: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4325117

Vertaisarvioitu: Ei.

Tutkimusten luonne: Työpaperi.

Tutkijan kommentti: Pyrkimys vaikuttaa kansalaisten käyttäytymiseen käyttäytymistiedon avulla koetaan joskus manipulatiivisena, vaikka vapautta ei rajoitettaisi. Vaikutamisen kohteen toimijuuden nostaminen keskiöön mahdollistaa esimerkiksi tuuppausten hyödyntämisen eettisesti kestäväällä tavalla. Inhimillinen taipumus ajattelun vinoumiin ja huonoihin päätöksiin koskee samalla tavalla myös julkishallintoa kuin kaikkia muitakin. Toimijuuden korostaminen on siis myös tästä syystä perusteltua. (KS)

2 Demokratian vahvistaminen: kuuleminen, osallisuus ja yhdenvertaisuus

Tutkija: Hanna Hämäläinen (TY)

2.1 Lainvalmistelun yhteiskunnallisen merkittävyyden vaikutus valmistelutapaan

Tiivistelmä: Tutkimuksessa arvioitiin empiirisesti säädösehdotuksen yhteiskunnallisen merkittävyyden ja valmistelutavan välistä yhteyttä. Hyvän säädösvalmistelun näkökulmasta säädöshankkeen yhteiskunnallisen merkittävyyden tulisi näkyä valmistelutavassa ja sidosryhmien osallistamisessa esimerkiksi työryhmän jäsenenä. Tutkimuksessa on analysoitu vuosien 2014, 2016 ja 2018 aikana valmistuneita hallituksen esityksiä. Aineistoon on valittu 50–67 hallituksen esitystä ko. valtiopäiviltä, mikä vastaa vuositasolla noin 14–21 prosenttia kaikista valtiopäivien aikana annetuista hallituksen esityksistä.

Tutkimustulokset osoittavat selvästi, että lainvalmistelussa huomioidaan säädöshankkeen yhteiskunnallinen merkittävyys valmistelutavan valinnassa. Merkitykseltään vähäiset säädöshankkeet on toteutettu pääosin virkatyönä, mutta merkittävimmissä hankkeissa on valmisteluun osallistunut pääsääntöisesti myös muita tahoja. Laaja-pohjaisempi valmistelu tarkoittaa artikkelin mukaan usein yhteistyötä hallinnon sisäisten sidosryhmien kanssa (muut ministeriöt tai oman hallinnonalan viranomaiset). Hallinnon ulkopuolisten sidosryhmien kuten elinkeinoelämän tai kansalais- ja etujärjestöjen mukaan ottaminen valmisteluun on sen sijaan vähäisempää.

Sidosryhmien osallistamista tulisi artikkelin mukaan lisätä. Keinoina tähän ehdotetaan lainvalmistelun säädösjohtamisen vahvistamista, lainvalmistelijoiden osallistamismenetelmiä koskevan osaamisen kehittämistä ja riittävien aikaresurssien varaamista sidosryhmien osallistamiseen. Tutkimuksessa tuodaan esille erityisesti esivalmistelun merkitys osallistamisen kehittämisessä: varhaisessa vaiheessa liikkumatilaa on enemmän ja mahdollisuus vaikuttaa lopputulokseen on suurempi.

Julkaisu: Keinänen, A. ym. (2022). Näkykö säädösehdotuksen yhteiskunnallinen merkittävyys sen valmistelutavassa? Edilex 2022/47.

Linkki: <https://www.edilex.fi/artikkelit/28791.pdf>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Määrällinen tutkimus.

Tutkijan kommentti: Tutkimus nostaa esiin säädösehdotuksen yhteiskunnallisen merkittävyyden ja valmistelutavan välisen suhteen. Tutkimustulokset osoittavat selvästi, että lainvalmistelussa huomioidaan säädöshankkeen yhteiskunnallinen merkittävyys valmistelutavan valinnassa. Se, että tutkimus osoittaa valmisteluun osallistuvien tahojen kuuluvat pääosin hallinnon sisäisiin toimijoihin, on esimerkiksi valmistelun tietopohjan näkökulmasta ongelmallista. Tulosten osalta on huomattava, että tutkimuksessa on tutkittu säädöshankkeiden valmistelutapaa määrällisesti. Kuten tutkimuksessakin todetaan, sidosryhmien tosiasiallinen vaikutus ehdotettavaan sääntelyyn edellyttäisi laadullista analyysiä. (HH)

2.2 Nuorten digitaalisen osallistumisen muotoutuminen

Tiivistelmä: Kirjoitus käsittelee digiosallisuutta, jolla kirjoituksessa viitataan verkossa tapahtuviin osallistumismahdollisuuksiin. Teemaa tarkastellaan erityisesti nuorten digitaalisen osallistumisen muotoutumisen näkökulmasta niin tutkimuskirjallisuuden kuin ALL-YOUTH-tutkimushankkeen puitteissa kehitetyn Digiraadin kehitystyöhön liittyvien haastattelujen kautta. Digiraati on nuorille suunnattu vaikuttamiskanava, jonka tavoitteena on mahdollistaa ja edistää nuorten yhteiskunnallista osallistumista.

Kirjoituksen lähtökohtana tuodaan esiin nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen moninaisuus. Nuoret hyödyntävät – toisinaan melko spontaanistikin – vaikuttamisen kanavina useita virtuaalisia sovelluksia, jotka eivät usein edusta yleisesti hyväksytyjä osallistumisvaihtoehtoja. Nuorten osallistumista koskevassa keskustelussa nämä vaikuttamisen muodot saattavatkin jäädä huomiotta, minkä seurauksena syntyy yksinkertaistettu kuva yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen välinpitämättömästi suhtautuvista nuorista. Kirjoituksessa todetaankin, että jotta osallistuminen olisi mielekästä nuorille, on tärkeää kehittää digiosallisuutta tukevia palveluita yhdessä nuorten kanssa. Digiraadin kehitystyöhön liittyvissä haastatteluissa kautta nuorten osallisuutta tukevaksi tekijäksi nimetään mm. käytettävän kielen ymmärrettävyys ja helppolukuisuus. Tämä korostuu erityisesti, kun käsiteltävät asiat ovat kaukana nuorten arjesta. Myös keskustelujen mitoittaminen lyhytkestoisten internetkeskustelujen kaltaiseksi nostetaan esiin

osallistumishalukkuutta lisäävänä tekijänä. Lisäksi on tärkeää, että nuoret kokevat osallistumisellaan olevan merkitystä.

Julkaisu: Juusola, H. (2023). *Voiko digiosallisuus lisätä nuorten yhteiskunnallista vaikuttamista?* ALL-YOUTH-hankkeen blogi.

Linkki: <https://www.allyouthstn.fi/voiko-digiosallisuus-lisata-nuorten-yhteiskunnallista-vaikuttamista/>

Vertaisarvioitu: Ei (blogi).

Tutkimuksen luonne: Hyödynnetty laadullista aineistoa.

Tutkijan kommentti: Kirjoituksen teemat ovat tärkeitä, koska tarve nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen tukemiseen on tunnustettu sekä kansallisella että EU:n tasolla. Monet blogikirjoituksessa nostetut, haastatteluista välittyneet huomiot eivät ole luonteeltaan sellaisia, että ne koskisivat vain nuoria: ymmärrettävä kieli ja kokemus osallistumisen merkityksestä nousevat esiin myös muussa yhteiskunnallista osallisuutta koskevassa tutkimuskirjallisuudessa. Laajemmassa kuvassa kirjoituksesta välittyy tarve tunnistaa sääntelyn tai muun yhteiskunnallisen päätöksenteon kohteiden moninaisuus vielä nykyistä paremmin ja kehittää sekä käyttää myös osallistamismenetelmiä monipuolisesti päätöksenteon kohteen tarpeet tunnistaen. (HH)

2.3 Sääntelyn kohteiden osallisuus lainvalmistelussa

Tiivistelmä: Kyseisessä kansainvälisessä tutkimuksessa käsitellään köyhyydessä elävien ihmisten osallisuutta heitä koskevissa lainvalmisteluprosesseissa. Tapausesimerkkinä käytetään israelilaisen hyvinvointilainsäädännön uudistusta. Tutkimuksen mukaan köyhyydessä elävät ihmiset jäivät ko. lainvalmistelussa ulkopuolelle, minkä seurauksena uudistettu lainsäädäntö on vieraantunut heidän arkitodellisuudestaan. Tutkimus on toteutettu haastatteluin, joista ilmenee, että köyhyyden lievittämiseen tähtäävällä lainsäädännöllä itse asiassa lisättiin sekä ihmisten kokemaa syrjäytymistä että materiaalsen avun puutetta. Tutkimuksessa todetaan myös, että köyhyydessä elävien ääni ei puutu pelkästään lainvalmisteluprosessista, vaan se tunnustetaan huomosti myös hallintoa ja sääntelyä koskevassa kirjallisuudessa ja tutkimuksessa.

Ratkaisuna ongelmaan tutkimuksessa esitetään köyhyydestietoista lainsäädäntöä ("poverty-aware legislation"), jolla tarkoitetaan ensisijaisesti sääntelykohteita osallistavaa

lainvalmistelun prosessia. Tutkimuksessa prosessi hahmotellaan yhteistyöhön perustuvaksi toiminnaksi, jossa järjestösektorin ja asiantuntijoiden ohella myös sääntelyn kohteiden (köyhyydessä elävät ihmiset) tuottama tieto olisi osana lainvalmistelua heti prosessin alkuvaiheilta asti.

Julkaisu: Cohen-Rimer, Y. (2023) Participation in welfare legislation—A poverty-aware paradigm. *Regulation & Governance*, 17(1), 83–102.

Linkki: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/rego.12451>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Laadullinen tutkimus.

Tutkijan kommentti: Tutkimuksen kohteena ei ole suomalainen lainvalmisteluprosessi, minkä vuoksi siitä ei voida myöskään vetää suoraa johtopäätöksiä suomalaisessa kontekstissa tehtävään lainvalmisteluun. Tästä huolimatta tutkimuksessa käsitellään kiinnostavasti sääntelyn kohteen tuottaman tiedon merkitystä ”onnistuneen” lainsäädännön valmistelulle sekä tuodaan köyhyydessä elävien ihmisten haastattelijien kautta esille niitä haasteita, joita uudistettu sääntely heidän arkeensa tuottaa. Tutkimus on tärkeä myös suomalaisessa kontekstissa, koska arkitiedon merkityksestä osana lainvalmistelun tietopohjaa keskustellaan parhaillaan myös meillä. Se on nostettu esiin mm. hiljan uudistetussa valtioneuvoston lainvalmistelun vaikutusarviointiohjelmassa ja siihen liittyvää tutkimusta tehdään STN:n rahoittamassa SILE-hankkeessa, jossa toimin tällä hetkellä tutkijana myös itse. (HH)

2.4 Digitalisaation vaikutuksista valtaan ja demokratiaan

Tiivistelmä: Kirjoituksen teemana on digitalisaation ja datan hyödyntämisen tuottama muutos mediassa ja yhteiskunnassa. Kirjoitus on tuotettu osana Sitran Digitaalinen valta ja demokratia -projektia, jonka keskiössä ovat tiedon tuottaminen digitaalisen vallan uusista muodoista ja ihmisten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen. Viime vuosina informaatioympäristömme on muuttunut nopeasti ja dataa kerätään ja hyödynnetään paljon. Uuden informaatioympäristön ja median moninaistumisen myötä kyky hallita informaatiota ei enää keskity perinteisille tiedon tuottamisen ja välittämisen instituutioille, mikä haastaa demokraattisen päätöksenteon ihanteet. Samalla datasta on tullut keskeinen vallan lähde, joka keskittyy erityisesti sosiaalisen median palveluja tuottaville suuryrityksille. Tapahtunut murros haastaa perinteiset käsitykset vallasta,

demokratiasta ja osallisuudesta sekä yksilöiden ja yhteiskunnan välisistä valtasuhteista, minkä vuoksi digitaalisen vallan eri ulottuvuuksien tunnistaminen ja ymmärtäminen on tärkeää kansalaisille, päättäjille ja sidosryhmille.

Kirjoituksessa pohditaan uusia näkökulmia siihen, miten demokraattinen yhteiskunta voisi vastata informaatioympäristön muutoksen ja dataan perustuvan vallan tuottamiin ongelmiin ja haasteisiin sekä hahmotellaan datan yhteiskunnallista hyödyntämistä. Yhtenä vaihtoehtona kirjoituksessa esitetään ajatus datayhteiskuntasopimuksesta, jossa yksilöt suostuisivat luovuttamaan yhteiskunnalle dataansa, jota julkinen valta vastapainoksi hyödyntäisi parantaakseen yhteiskunnallista päätöksentekoa. Kirjoituksen mukaan nykyinen digitaalinen teknologia tarjoaisi tällaiselle kokeilevalle demokratialle hyvät mahdollisuudet, mutta datan keräämisen ja hyödyntämisen edellytyksiä tulisi punnita tarkoin. Esimerkiksi datan keruun ja hyödyntämisen läpinäkyvyys sekä kerättyjen tietojen väärinkäytöksiä estäminen edellyttävät kirjoittajan mukaan kriittistä ja perusteellista tarkastelua.

Julkaisu: Rydenfelt, H. (2023). *Data, valta ja demokratia*. Sitran muistio. Sitra 21.2.2023.

Linkki: <https://www.sitra.fi/julkaisut/data-valta-ja-demokratia/>

Vertaisarvioitu: Ei (muistio).

Tutkimuksen luonne: Teoreettinen.

Tutkijan kommentti: Kirjoituksessa esitetään mielenkiintoisia näkökulmia informaatiovallan muutoksesta vallan käsitteen analysoinnin kautta. Digitaalisen vallan muodot ovat vaikeasti hahmotettavissa, mutta siitä huolimatta olemme kaikki digitaalisen valankäytön kohteina. Datan hyödyntäminen yhteiskunnallisessa päätöksenteossa on ajatuksena kiinnostava, mutta kuten kirjoituksessa todetaan siihen, liittyy paljon avoimia kysymyksiä, jotka edellyttävät perusteellista tarkastelua. Datan yhteiskunnallisen hyödyntämisen toteuttamista pohiessa tulisi huomioida myös datan monitulkintaisuus, joka asettaa omanlaisiaan haasteita sen käytölle. (HH)

2.5 Informaatiolukutaito yhteiskunnallisen osallisuuden edellytyksenä?

Tiivistelmä: Tutkimuksessa analysoidaan informaatiolukutaidon käsitteellistymistä suomalaisissa politiikka-asiakirjoissa sekä sitä, millaisen toimintapolitiikan tavoitteena

informaatiolukutaito näyttäytyy poliittis-hallinnollisesta näkökulmasta. Informaatiolukutaito mielletään perinteisesti yksilölliseksi kyvyksi käsitellä tietoa. Uudempi käsitys kuitenkin painottaa myös tiedon käyttämiseen ja hyödyntämiseen liittyviä sosiopoliittisia taitoja, joita tarvitaan yhteiskunnassa toimimiseen ja vaikuttamiseen. Tutkimuksessa on tunnistettu kolme informaatiolukutaidon toimintapoliittista kehystä, jotka ovat jatkuva oppiminen, kilpailukyky ja kansalaistaito. Kehykset ovat osin limittäisiä ja niistä voidaan tunnistaa toisiinsa yhdistyviä poliittisia agendoja, kuten aktiivisen kansalaisuuden tai digikansalaisuuden edistämistavoitteita.

Kansalaistaidon kehyksessä informaatiolukutaitoa pidetään yhteiskunnallisen osallistumisen ja kansalaisten osallisuuden edellytyksenä. Tavoitteena on vahvistaa demokraattisesti toimivaa yhteiskuntaa. Osallisuuden turvaamisen näkökulmasta tärkeitä ovat myös kansalaisten tieto- ja viestintätekniiset media- ja digitaidot, tiedonhallintataitojen merkitys digitalisoituvassa yhteiskunnassa ja yksilön suhteena ja oikeutena tietoon ja sivistykseen. Tutkimuksessa todetaan, että kansalaistaidon kehyksessä korostuu kansalaisyhteiskunnan ideaali, jossa rakennetaan aktiivista kansalaisuutta ja tuetaan kansalaisten monipuolisten informaatiolukutaitojen kehittämistä. Tutkimuksen perusteella toimijuus ja osallistuminen eri kehyksissä nojaavat pitkälti yksilön omaan motivaatioon ja aktiivisuuteen sekä omien oikeuksien ja osallistumismahdollisuuksien tuntemiseen.

Tutkimustulokset korostavat informaatiolukutaidon monitulkintaisuutta poliittisena käsitteenä ja tavoitteena. Informaatiolukutaitojen edistäminen nähdään yleisesti tärkeäksi, mutta käytännön toimeenpanoa koskeva keskustelu erityisesti hallinnon ulkopuolisesta näkökulmasta jää vähäiseksi. Kirjoittavat esittävätkin informaatiolukutaidon kehittämistä laaja-alaisena toimintapolitiikkana ja strategiana esim. osana tietopolitiikkaa.

Julkaisu: Kork, AA ym. (2023). Kansalaistaitoja vai kilpailukykyä? Informaatiolukutaidon toimintapoliittiset kehykset. *Hallinnon Tutkimus*, 42(1), 70–88.

Linkki: <https://doi.org/10.37450/ht.116982>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Laadullinen tutkimus, kehysanalyysi.

Tutkijan kommentti: Tutkimuksessa käsitellään kiinnostavalla tavalla informaatiolukutaidon käsitteellistymistä. Erityisesti informaatiolukutaitoa kansalaistaitona ja yhteiskunnallisen osallistumisen edellytyksenä käsittelevät näkökulmat herättivät paljon ajatuksia, sillä ne linkittyvät vahvasti demokratian toteutumiseen yhteiskunnallisessa

päätöksenteossa. Tutkimuksessa tuodaan esille, että politiikka-asiakirjoissa informaatiolukutaitoa kansalaistaitona lähestytään vahvasti aktiivisen kansalaisen ideaalin kautta. Lähestymistapa näyttäytyy ongelmallisena esimerkiksi kansalaisten yhdenvertaisen osallistumisen näkökulmasta. Huolta herättää erityisesti sellaisten ihmisten asema, joilla ei ole valmiuksia tai voimavaroja aktiiviseen toimijuuteen. (HH)

3 Käyttäytymistaloustiede

Tutkija: Lauri Sääksvuori (THL)

3.1 Uusien teknologioiden käyttöönotto edistää tuuppausten pitkäaikaisvaikutuksia

Tiivistelmä: Tämä tutkimus selvittää yksinkertaisten ja valinnanvapauden säilyttävien interventioiden (tuuppausten) pitkäaikaisvaikutuksia. Tutkimus perustuu lukuisiin Yhdysvalloissa toteutettuihin satunnaistettuihin kokeisiin, joissa satunnaisesti valitut kotitaloudet saivat omien energiankulutustietojen ohessa vertailutietoa naapureiden energiankulutuksesta (home energy report). Tässä tutkimuksessa satunnaistettujen kokeiden avulla saatua aineistoa rikastettiin tiedoilla kotitalouksien muutoista. Tutkimus osoittaa, että valtaosa intervention aikaansaamista energiansäästöistä kiinteistössä säilyy kotitalouden muutosta ja intervention keskeytyksestä huolimatta. Tämän perusteella voidaan päätellä, että tuuppaus on johtanut kiinteistöissä pysyviin teknologiainvestointeihin, joiden vaikutus energiankulutukseen on pysyvä.

Julkaisu: Brandon, A., Ferraro, P. J., List, J. A., Metcalfe, R. D., Price, M. K., & Rundhammer, F. (2017). Do the effects of nudges persist? theory and evidence from 38 natural field experiments. *National Bureau of Economic Research*, 23277. Päivitetty versio, huhtikuu 2022.

Linkki: <https://www.nber.org/papers/w23277>

Vertaisarvioitu: Ei.

Tutkimuksen luonne: Empiirinen – Tutkimuksen tulokset perustuvat aiemmin julkaisuihin RCT-tutkimuksiin. Lisäksi tutkimus hyödyntää hallinnollisia aineistoja kotitalouksien muutoista.

Tutkijan kommentti: Laadukas ja luotettava RCT tutkimus, joka on toteutettu kuluttajien kodeissa. Tutkimuksen keskeinen kontribuutio liittyy keskusteluun käyttäytymisinterventioiden vaikutusten pysyvyydestä. Tutkimus pystyy osoittamaan, että uusien teknologioiden käyttöönotto on keskeinen interventioiden vaikutuksia välittävä mekanismi. Monissa tapauksissa siirtyminen uuteen teknologiaan on mahdollisesti muuttuvia tottumuksia merkittävämpi vaikutusmekanismi. Näin ollen on todennäköisempää,

että käyttäytymisen muutos on pysyvämpää, mikäli muutoksen tueksi on tarjolla pitkäkestoisia teknologisia ratkaisuja. Ainakin osa Suomessa toimivista sähköyhtiöistä tarjoaa vertailutietoa naapuruston energiankulutuksesta. Tutkimuksen osoittama mekanismi todennäköisesti yleistyy myös suomalaisiin kotitalouksiin.

3.2 Verojenmaksuun kehottavien tuuppausten vaikutus ei laimene

Tiivistelmä: Tämä tutkimus selvittää, pieneneekö vuosittain toistuvien verojenmaksuun määräajassa kehottavien tuuppausten vaikutus ajan myötä. Tutkimus perustuu Kanadassa (Ontarion provinssissa) toteutettuun satunnaistettuun koeasetelmaan, jossa satunnaisesti valitut yritykset saivat peräkkäisinä vuosina organisaatiolle osoitetun askel askeleelta määräajassa tapahtuvaan verojenmaksuun ohjaavan muistutuksen (planning prompt). Tutkimus osoittaa, että i) organisaatioille osoitetut muistutukset lisäävät verojenmaksua määräajassa ja ii) vuosittain toistuvien muistutusten teho ei laimene ajan myötä. Samalla tutkimus osoittaa, että aikaisemmin saatujen askel askeleelta toivottuun toimintaan ohjaavien muistutusten vaikutus ei ole pysyvä. Pysyvien vaikutusten aikaansaaminen edellyttää vuosittaisia muistutuksia.

Julkaisu: Robitaille, N., House, J., & Mazar, N. (2021). Effectiveness of Planning Prompts on Organizations' Likelihood to File Their Overdue Taxes: A Multi-Wave Field Experiment. *Management Science*, 67(7), 4327–4340.

Linkki: <https://pubsonline.informs.org/doi/10.1287/mnsc.2020.3744>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu kenttäkoe.

Tutkijan kommentti: Luotettava RCT-tutkimus, joka on toteutettu yhteistyössä Ontarion provinssin verohallinnon kanssa. Tutkimuksen keskeinen kontribuutio on osoittaa organisaatioille osoitettujen askel askeleelta toimintaan sysäävien muistutusten (planning prompt) teho. Toisin kuin aiemmassa tutkimuksessa, tämä tutkimus kohdistaa intervention organisaatiotasolle (=organisaation postiosoitteeseen). Tämän ohella tutkimus tuo uutta tietoa vaikutusten mahdollisesta pysyvyydestä ajassa. Laajan tutkimuskirjallisuuden perusteella vastaavanlaisten muistutusviestien vaikutuksia voidaan pitää keskimäärin varsin pieninä. Tämän aiemmin kirjallisuuden ja tämän uuden tiedon valossa ei ole yksiselitteistä, että tutkimustulokset yleistyisivät suomalaiseen kontekstiin.

Tutkimus on kuitenkin tärkeä uusi avaus erilaisten käyttäytymisinterventioiden vaikutusten pysyvyyteen liittyen.

3.3 Internetin käyttö todennäköisesti heikentää lasten ja nuorten henkistä hyvinvointia

Tiivistelmä: Tutkimus selvittää nopean laajakaistaverkon saatavuuden yhteyttä lasten ja nuorten henkiseen hyvinvointiin. Tutkimuksen keskeinen kontribuutio on pyrkimys selvittää verkkopalveluiden käytön *syy-seuraussuhdetta* lasten ja nuorten henkiseen hyvinvointiin. Tutkimus perustuu kvasikokeelliseen tutkimusasetelmaan, joka hyödyntää ajallisia ja maantieteellisiä eroja nopeiden laajakaistayhteyden leviämässä asuinalueille Englannissa vuosina 2012–2017. Tutkimuksen tulosten perusteella nopean laajakaistaverkon saatavuus on erityisesti yhteydessä lasten kokemukseen omasta ulkonäöstä. Tutkimuksen perusteella todennäköisimpinä mekanismeina henkisen hyvinvoinnin laskulle voidaan pitää lasten ajankäytössä tapahtuneita muutoksia ja sosiaalisen median haitallista vaikutusta hyvinvointiin.

Julkaisu: McDool, E., Powell, P., Roberts, J., & Taylor, K. (2020). The internet and children's psychological wellbeing. *Journal of Health Economics*, 69, 102274.

Linkki: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0167629618311408>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Havaintoaineistoon perustuva empiirinen tutkimus, joka hyödyntää ajallisia ja maantieteellisiä eroja nopeiden laajakaistayhteyden leviämisessä asuinalueille Englannissa vuosina 2012–2017.

Tutkijan kommentti: Tutkimus pureutuu erittäin vaikeaan empiiriseen kysymykseen internetin käytön vaikutuksista (*syy-seuraussuhde*) 10–15-vuotiaiden lasten ja nuorten henkiseen hyvinvointiin. Tutkimus on uusi, suhteellisen luotettava, kontribuutio aihetta selvittävään tutkimuskirjallisuuteen. Tutkimusasetelmaan liittyvien melko vahvojen oletusten vuoksi, tutkimustulosten kausaalitulkintaan on suhtauduttava jonkinlaisin varauksin. Samasta aiheesta pikku hiljaa kumuloituvan tutkimuskirjallisuuteen perusteella internetin käytön negatiivista vaikutusta lasten ja nuorten henkiseen hyvinvointiin voidaan pitää suhteellisen todennäköisenä.

3.4 Virvoitusjuomaveron vaikutukset ovat todennäköisesti positiivisia

Tiivistelmä: Tämä tutkimusjulkaisu on teoriaperustainen katsausartikkeli, jonka tarkoituksena on eritellä virvoitusjuomaveron mahdollisia hyötyjä ja haittoja. Tutkimusjulkaisun keskeiset havainnot liittyvät virvoitusjuomaveron kohtaantoon, regressiivisyyteen ja sisäisvaikutuksiin. Lisäksi tutkimuksessa käytään lyhyesti läpi virvoitusjuomaveron substituutiovaikutuksia. Katsauksen keskeiset havainnot ovat: i) virvoitusjuomaveron koohdistuu pääosin kuluttajiin (tutkimuksista riippuen n. 50–100% verosta siirtyy kuluttajahintoihin), ii) verolla on maltillinen substituutiovaikutus makeutettuihin (eisoskerisiin) virvoitusjuomiin ja mahdollisesti myös korkeakalorisiin ruokiin (esim. pizza), iii) optimaalinen virvoitusjuomaveron taso riippuu suuresti hyödykkeen sisäisvaikutuksille annettavasta painoarvosta. Sisäisvaikutuksilla tarjotetaan tässä yhteydessä kuluuspäätöksen yhteydessä vaille huomiota jääviä pitkäaikaisvaikutuksia, jotka rajoittavat kuluttajan rationaalista valintaa.

Julkaisu: Allcott, H., Lockwood, B. B., & Taubinsky, D. (2019). Should we tax sugar-sweetened beverages? An overview of theory and evidence. *Journal of Economic Perspectives*, 33(3), 202–27.

Linkki: <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.33.3.202>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Teoriaperustainen katsausartikkeli, joka vetää sisältää katsauksen empiiriseen kirjallisuuteen.

Tutkijan kommentti: Suomessa virvoitusjuomien valmisteveroa on esitetty muutettavan siten, että se voimistaisi veron ohjausvaikutusta kohti vähäsokerisempia virvoitusjuomia. Lisäksi keskusteluun on noussut kokonaan uusi terveysperustainen vero, jolla käytännössä tarkoitettaneen elintarvikkeisiin lisätyn sokerin verottamista. Tämä tutkimus kokoaa yhteen taloustieteellisiä näkökantoja sokerin verotukseen liittyen. Tutkimus vetää yhteen parasta saatavilla olevaa tietoa sokeriveron käyttäytymisvaikutuksista. Tutkimus soveltuu melko hyvin mahdollisten uusien sokeriverojen käyttäytymisvaikutusten arviointiin.

3.5 Pienryhmäopetus parantaa pienten koululaisten matematiikan osaamista

Tiivistelmä: Tämä tutkimus selvittää, paransiko pienryhmissä tapahtuva matematiikan opetus 7–9 vuotiaiden lasten matematiikan osaamista Norjassa. Tutkimuksessa normaalissa luokkaopetuksessa olevista lapsista muodostettiin matematiikan tuntien ajaksi 4–6 oppilaan pienryhmiä, jotka toimivat opettajan johdolla 4–6 viikkoa kouluvuoden aikana. Tutkimuksen perusteella pienryhmäopetuksen seuraksena kokeeseen osallistuneiden lasten matematiikan taidot paranivat 0.06 keskihajonnan verran standardoidussa testissä. Pienryhmäopetuksen vaikutus ei poikennut koululaisten lähtötason tai vanhempien koulutustason mukaan.

Julkaisu: Bonesrønning, H., Finseraas, H., Hardoy, I., Iversen, J. M. V., Nyhus, O. H., Opheim, V., ... & Schøne, P. (2022). Small-group instruction to improve student performance in mathematics in early grades: Results from a randomized field experiment. *Journal of Public Economics*, 216, 104765.

Linkki: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0047272722001670>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu kenttäkoe, jossa satuinnaistaminen on koulukohtaista.

Tutkijan kommentti: Tämä tutkimus raportoi tuloksia mielenkiintoisesta satunnaistetusta kokeilusta Norjassa. Kokeilussa koulut palkkasivat normaalien matematiikan tuntien ajaksi lisäopettajia pitämään pienryhmäopetusta normaalin luokkaopetuksen rinnalla. Kokeilun tulokset ovat lupaavia. Muutaman viikon jaksossa tapahtuva opettajajohtoinen pienryhmäopetus (tutoring) voi tarjota joustavamman ja vähemmän resursseja sitovan vaihtoehdon pysyville oppilas–opettaja-suhdetta muuttaville reformeille.

4 Terveys ja hyvinvointi

Tutkijaryhmä: Pilvikki Absetz (TAU), Anu Linnansaari (TAU), Eeva Rantala (ISY, THL), Marjaana Jones (TAU), Heidi Kesanto-Jokipolvi (TAU), Terhi Koivumäki (TAU).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastojen mukaan lasten ylipaino on vakiintunut 2020-luvun aikana korkealle tasolle: 2–16-vuotiaista pojista 30 % ja tytöistä 19 % oli ylipainoisia vuonna 2022. Kyse ei ole kuitenkaan vain fyysisestä painosta ja sen tuomista riskeistä. Riski painoon liittyvälle stigmalle on suurin ylipainoisilla tai lihavilla lapsilla, mutta yhtä lailla se koskettaa kaiken painoisia lapsia. Painostigmalla viitataan tutkimuksessa painoon liittyviin negatiivisiin asenteisiin, stereotypioihin, kiusaamiseen ja syrjintään. Stigman mekanismit voidaan teorian perusteella jakaa kolmeen toisiaan vahvistavaan toimintaan: suoraan syrjintään (sosiaalisissa tilanteissa ulkopuolelle sulkemista, epäkunnioittavaa kohtelua), rakenteelliseen syrjintään (heikommät mahdollisuudet työelämässä, opiskelussa ja terveydenhuollossa) ja sisäistettyyn stigmaan, joka vaikuttaa sisältä päin, kun sitä kokevan ihmisen odotus syrjivästä kohtelusta alkaa vaikuttaa hänen käyttäytymiseensä ja aikaansaa esimerkiksi vetäytymistä sosiaalisista tilanteista.

Lasten kokema painostigma vaikuttaa negatiivisesti heidän henkiseen hyvinvointiinsa, vähentää fyysistä aktiivisuutta ja usein myös paino lisääntyy. Lihavuuden ja siihen liittyvän stigman vähentämiseksi tulisi omaksua laaja-alaisempi, koko elinympäristön huomioiva lähestymistapa. Suomi on pyrkinyt vaikuttamaan lasten ylipainoon ja lihavuuteen useilla tavoilla, kuten laatimalla lapsille ja perheille omat ravitsemussuosittukset, kehittämällä joukkoruokailua ja sitoutumalla kansainvälisiin lasten lihavuutta vähentäviin toimintaohjelmiin. Hyvää tarkoittavat toimet väestön ylipainon ja lihavuuden vähentämiseksi voivat kuitenkin tahattomasti ylläpitää tai jopa pahentaa vallitsevaa painostigmaa. Uusia lasten osallisuutta ja toimijuutta vahvistavia menetelmiä tarvitaan suomalaisten lasten ylipainon ja lihavuuden hoitoon sekä ennaltaehkäisyyn. Tähän katsauksen valitut artikkelit kuvaavat painostigman vaikutuksia lapsiin ja nuoriin sekä tarjoavat näkökulmia painostigmaa vähentäviin käytänteisiin päätöksenteossa. Stigmatisointia liittyy myös moniin muihin sairauksiin ja vammoihin, yksilöiden sosiaalisista normeista poikkeaviin ominaisuuksiin sekä riskikäyttäytymisen muotoihin. Useat tämän katsauksen artikkelien johtopäätöksistä ja huomioista soveltunevat myös muihin kuin painostigmaan. Kannattaa kuitenkin huomioida, että tutkimusaihe on melko uusi ja useimpiin kysymyksiin vastaamiseksi tarvitaan vielä lisää laadukkaita tutkimuksia erityisesti kohdejoukon edustavuuden, riittävien seurantatutkimusasetelmien sekä yhtenevien, lasten keskuudessa validoitujen mittareiden osalta.

4.1 Lihavuuden vähentämiseen tähtäävät politiikkatoimet usein ylläpitävät painostigmaa

Tiivistelmä: Katsaus tarkasteli painostigman ja lihavuuspolitiikkojen välistä suhdetta. Perinteiset yksilöön kohdistuvat ja yksilöä vastuuttavat toimet, kuten suositukset ja ohjeet, jotka olettavat lihavuuden johtuvan terveyttä edistäviä elintapoja koskevan tiedon puutteesta tyypillisesti lisäävät painostigmaa. Pitkään on suositeltu, että lihavuutta ennaltaehkäiseviä toimia pyrittäisiin suuntaamaan yhä enemmän lihavuutta edistäviin sosiaalisiin tekijöihin ja elinympäristöön. Katsaukseen sisällytettiin 47 tutkimusta (otoskokojen vaihteluväli 55–3502) ja ne oli toteutettu kehittyneissä maissa, pääosin Yhdysvalloissa (64 %). Tutkimukset tarkastelivat väestössä ja poliittisten päättäjien keskuudessa tekijöitä, jotka ennustivat lihavuuteen liittyvien politiikkatoimenpiteiden hyväksyttävyyttä (n=41) tai arvioivat oliko toimeenpannuilla lihavuuspolitiikoilla enemmän stigmaa vähentäviä vai lisääviä vaikutuksia (n=6).

Politiikoista ei-stigmatisoiviksi koettiin muun muassa terveyttä edistävää syömistä tukevat yhteiskunnalliset toimet, kuten elintarvikkeiden terveysperusteinen verotus ja lainsäädännön laajentaminen koskemaan myös lihavuuteen liittyvää syrjintää. Stigmatisoiviksi katsottiin suurempia kehoja rankaisevat politiikat, kuten painon mukaan nousevat vakuutusmaksut, hedelmöityshoitojen kieltäminen lihavaksi määritellyiltä naisilta, ja virvoitusjuomien varoitusmerkinnät, jotka kuvaavat lihavuutta kielteisesti. Ei-stigmatisoivia politiikkoja kannatettiin todennäköisemmin, kun lihavuus nähtiin ympäristöön liittyvänä ongelmana. Stigmatisoivia politiikkoja kannatettiin puolestaan yleisemmin silloin kun lihavuuteen suhtauduttiin enemmän yksilölähtöisenä ongelmana. Lapsia syyllistettiin lihavuudesta vähemmän kuin aikuisia, mikä ennusti korkeampaa kannatusta lasten lihavuutta vähentäville politiikoille.

Julkaisu: Hill, B., Bergmeier, H., Incollingo Rodriguez, A. C., Barlow, F. K., Chung, A., Ramachandran, D., Savaglio, M., & Skouteris, H. (2021). Weight stigma and obesity-related policies: A systematic review of the state of the literature. *Obesity Reviews*, 22(11).

Linkki: <https://doi.org/10.1111/obr.13333>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja laadullinen synteesi tuloksista.

Tutkimusryhmän kommentti: Katsauksen jo toimeenpantuja politiikkoja koskeva havainto osoitti, että hyvää tarkoittavat toimet väestön ylipainon ja lihavuuden vähentämiseksi voivat tahattomasti ylläpitää tai jopa pahentaa vallitsevaa painostigmaa, jolle politiikkojen sisältöä ja viestintää mietitään huolella myös stigman näkökulmasta. Poliitikoita muotoiltaessa ja toimeenpantaessa on tärkeää laaja-alainen lähestymistapa, joka huomioi elinympäristön merkityksen ja sosiokulttuuriset tekijät lihavuuden ja lihavuuden stigman kehittymisessä. Poliitikkojen tehoa tai tehottomuutta lihavuuden vähentämiseksi väestötasolla tulisi tarkastella laajemmin kuin yksilön informaatio-ohjauksen onnistumisen näkökulmasta. Esimerkkejä lihavuutta ja lihavuuden stigmatia vähentävistä toiminnoista ovat terveyttä edistävän ruoan ja matalan kynnyksen liikuntaympäristöjen saatavuus, saavutettavuus ja hinta, terveyttä heikentävien elintarvikkeiden markkinoinnin sääntely sekä joukkoviestimien välittämä kuva lihavuudesta, sen syistä ja lihavuuden kanssa elävistä ihmisistä.

4.2 Painostigma ja painoon liittyvä kiusaaminen vähentävät nuorten fyysistä aktiivisuutta

Tiivistelmä: Katsaus tarkasteli painostigman vaikutuksia fyysiseen aktiivisuuteen. Stigmaan ja fyysiseen aktiivisuuteen liittyvä tutkimus vaikuttaa lisääntyneen viimeisen vuosikymmenen aikana, mutta luotettavan kuva luominen tutkimuksen tuloksista vaatii niiden koontia. Katsaukseen valikoitui 38 artikkelia, joista 29 keskittyi aikuisiin ja yhdeksän nuoriin. Artikkeleissa käsiteltiin sekä yleistä sosiokulttuuriseen ympäristön tuottamaa kokemusta painon stigmatisoinnista, että sisäistettyä painostigmaa aikuisten kohdalla. Aikuisiin kohdistuneissa tutkimuksissa tulokset olivat vaihtelevia ja monissa niistä ei havaittu selkeitä yhteyksiä sosiokulttuurisesta ympäristöstä nousseiden painostigmakokemusten ja fyysisen aktiivisuuden välillä. Sen sijaan itse omaksuttu painostigma vähensi aikuisten fyysistä aktiivisuutta noin puolessa sitä mittaavassa tutkimuksessa. Nuorten kohdalla tuloksissa havaittiin selkeämpi yhteys sosiokulttuurisessa ympäristössä koetun painostigman ja vähäisemmän fyysisen aktiivisuuden välillä. Erityisesti painoon liittyvä kiusaaminen vähensi nuorten fyysistä aktiivisuutta.

Julkaisu: Pearl, R. L., Wadden, T. A., & Jakicic, J. M. (2021). Is weight stigma associated with physical activity? A systematic review. *Obesity (Silver Spring, Md.)*, 29(12), 1994–2012.

Linkki: <https://doi.org/10.1002/oby.23274>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Systemaattinen katsaus määrällisistä tutkimuksista.

Tutkimusryhmän kommentti: Katsaus osoittaa, kuinka monimutkaisilla ja -muotoisilla tavoilla stigman kokemukset ja stigman sisäistäminen voivat vaikuttaa ihmisten arkeen ja toimintaan. Olisi tärkeää pitää huolta, että kaikki ympäristöt, nuorten kohdalla erityisesti koulu ja harrastukset, olisivat vapaita painostigmaa lisäävistä tai ylläpitävistä elementeistä. Painostigman vaikutuksia olisi hyödyllistä jatkossa tutkia myös elämänkaaren näkökulmasta. On mahdollista, että nuoruuden kokemuksilla on aikuisikään ulottuvia vaikutuksia, erityisesti jos painostigma sisäistetään. Ylipäätänsä stigman ja aktiivisuuden välinen suhde on monimutkainen. Suhteeseen voivat vaikuttaa mm. ihmisten suhtautuminen liikuntaan ja aiemmat kokemukset liikunnasta, stigmaan liittyvät selviytymiskeinot ja laajempi sosiokulttuurinen ympäristö. Parhaiten tällaisiin ilmiöihin päästään kiinni silloin, kun samoja tutkittavia seurataan pidemmän aikaa.

4.3 Lasten lihavuuden ja painostigman välillä on toisiaan vahvistava suhde

Tiivistelmä: Katsaus selvitti painon ja painostigman vastavuoroista suhdetta toisiinsa lapsilla. Lasten kohdalla on oltu pitkään tietoisia lihavuuteen liittyvästä kiusaamisesta ja syrjinnästä. Lihavuusepidemian laajentuessa ja uusia ratkaisukeinoja etsittäessä on kiinnostuttu siitä, voiko myös omaan painoon liittyvillä negatiivisilla kokemuksilla olla lihavuutta ylläpitävä vaikutus tai kuinka painoon liittyvän stigman vähentyminen voisi parantaa lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Katsauksessa oli mukana 25 tutkimusta (N=101 036), joista 18 oli mukana myös meta-analyysissä. Tulokset osoittivat, että painostigmalla ja ylipainolla tai lihavuudella oli yhteys. Tutkimuksissa, joissa oli vain yksi mittauspiste painostigma lisäsi riskiä ylipainoon. Painoindeksin (BMI) lähtölanteen kontrollointiin ja samojen tutkittavien pidempiaikaiseen seurantaan perustuvissa tutkimuksissa saatiin vastaava tulos. Painostigma näyttäisi olevan lisäksi vahvemmin yhteydessä ylipainoon ja lihavuuteen nuorempien lasten kohdalla verrattuna teini-ikäisiin ja vahvemmin pojilla kuin tytöillä.

Julkaisu: Ma, L., Chu, M., Li, Y., Wu, Y., Yan, A. F., Johnson, B., & Wang, Y. (2021). Bidirectional relationships between weight stigma and pediatric obesity: A systematic review and meta-analysis. *Obesity Reviews*, 22(6), e13178–n/a.

Linkki: <https://doi.org/10.1111/obr.13178>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

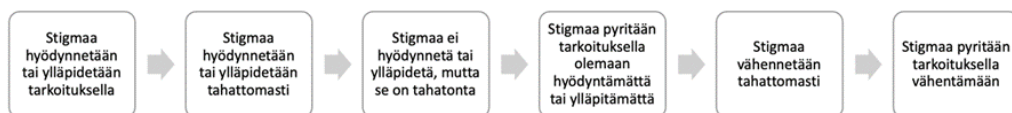
Tutkimuksen luonne: Systemaattinen katsaus ja meta-analyysi määrällisistä tutkimuksista.

Tutkimusryhmän kommentti: Tulokset osoittavat, että painostigma on potentiaalinen riskitekijä lasten ylipainoon ja lihavuuteen. Lasten ylipainon ja lihavuuden ennaltaehkäisy ja hoito edellyttää painostigman huomioimista yhtenä korkeaa painoa ylläpitävänä ja mahdollisesti painoa lisäävänä tekijänä. Lasten hyvinvoinnin suojelemiseksi tarvitaan siis oikea-aikaisia lihavuuteen ja painostigmaan liittyviä toimenpiteitä osana terveyden ja hyvinvoinnin toimenpideohjelmia. Painostigmaan voidaan vaikuttaa myös muilla monialaisilla tavoilla kuten korostamalla edelleen painoon liittyvän kiusaamisen ehkäisyn tärkeyttä kasvatus-, opetus- ja terveysaloilla sekä lasten harrastusympäristöissä.

4.4 Tarkoituksellisia ja tahattomia tapoja vaikuttaa stigmaan

Tiivistelmä: Katsauksessa tarkasteltiin stigman mekanismeja (syrjivä käyttäytyminen, rakenteellinen syrjintä ja sisäistetty stigma) sekä stigmaan vaikuttavia interventiokeinoja käyttäen painoon liittyvää stigmaa esimerkkitapauksena. Stigma on yhteiskunnallisen vaikuttamisen tapa. Katsauksen tavoitteena oli luoda viitekehys, joka lisää ymmärrystä stigmaa vähentävistä interventioista, niiden kehittämisestä ja arvioinnista. Artikkelin luokittelee vaikuttamisen tavat jatkumolle, jonka toisessa päässä stigma nähdään hyödyllisenä muutoksen ajurina, jota pyritään tarkoituksellisesti ylläpitämään ja hyödyntämään. Taustalla on ajatus, että yksilöiden halu välttää stigmaa motivoisi terveen painon ylläpitämiseen. Jatkumon toisessa päässä stigma nähdään vahingollisena ja siksi sen vähentämiseen pyritään tarkoituksellisesti. Näiden väliin sijoittuu neljä eri vaikuttamisen tapaa sen mukaan, onko toiminta tarkoituksellista vai tahatonta ja onko se stigmaa hyödyntävää, ylläpitävää vai vähentävää (ks. Kuvio 1).

Kuvio 1: Tarkoituksellisia ja tahattomia tapoja vaikuttaa stigmaan



Stigmaan tarkoituksellisesti vaikuttamaan pyrkiviä strategioita luokitellaan niiden tarkoituksen mukaan: protestistrategiat tuottavat vastakkainasettelua ja kritisoivat stigmaan liittyviä negatiivisia asenteita; yhteyksiä luovat strategiat pyrkivät helpottamaan

rakentavaa vuorovaikutusta stigmatisoidun ryhmän ja muun väestön välillä; opetukselliset strategiat pyrkivät vähentämään stigmaa lisäämällä tietoa ja ymmärrystä; ja sääntelystrategiat asettavat stigmatisointia rajoittavia lakeja tai kannustimia.

Julkaisu: Harwood, A., Carter, D. & Elliott, J. (2022). A public health framework for reducing stigma: the example of weight stigma. *Journal of Bioethical Inquiry* 19(3), 511–520.

Linkki: <https://doi.org/10.1007/s11673-022-10199-3>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Teoreettinen, ei systemaattinen katsaus.

Tutkimusryhmän kommentti: Painoon liittyvän stigman vähentämiseen pyritään harvoin yhteiskunnan aktiivisilla toimilla, vaikka sillä todennäköisesti olisi kansanterveysvaikutuksia. Teoriaperustaiset stigman mekanismit ja vaikuttamisstrategiat muodostivat artikkelissa käsitteellisen viitekehyksen tai interventiomatriisin, jonka avulla voidaan paremmin ymmärtää, suunnitella ja arvioida yhteiskunnan eri tasoilla toimeenpantavia stigman vastaisia interventioita. Useisiin sairauksiin, yksilöiden ominaisuuksiin sekä moniin riskikäyttäytymisen muotoihin liittyy stigmatisointia. Artikkelissa esitetyt näkökulmat ovat laajasti hyödynnettävissä myös muiden yksilöllisten ominaisuuksien tai riskikäyttäytymisen stigmatisaation vähentämiseksi.

4.5 Lasten voimaannuttaminen käyttäytymismuutosten sijaan - uusi lupaava näkökulma lasten korkean painon ennaltaehkäisyyn ja hoitoon

Tiivistelmä: Katsauksen tavoitteena oli arvioida näyttöä voimaannuttamiseen perustuvien interventio-ohjelmien tehosta lasten painonhallintaohjelmissa. Voimaantumiseen tähtäävien interventioiden tarkoitus on vahvistaa kokonaisvaltaisesti yksilöiden kykyä elämänhallintaan, ongelmanratkaisuun ja stressin säätelyyn, kun perinteiset käyttäytymisen muutokseen tähtäävät interventiot perustuvat ennalta määritellyn terveyskäyttäytymisen oppimiseen. Katsaukseen hyväksyttiin 29 tutkimusta (N=3318), jotka sisälsivät yhteensä 14 erilaista interventio-ohjelmaa. Valtaosassa (n=25) interventio-ohjelmia lapset voimaantuivat ja lopuissa intervention vaikutus voimaantumiseen oli neutraali (n=4). Voimaantumista mitattiin osallistujilta itseltään ja useimmiten

sen määrittelemiseksi käytettiin minäpystyvyyden tai muutoskyvykkyyden lisääntymistä. Intervention vaikutus kehon painoindeksiin vaihteli pienestä suureen ja useimmissa tutkimuksissa fyysinen aktiivisuus lisääntyi, epäterveellisempien ruokien kulutus oli vähäisempää tai kasvisten käyttö lisääntyi ainakin hieman.

Julkaisu: Earle, R., Littlewood, R., Nalatu, S., & Walker, J. (2021). Empowerment Approaches in Childhood Weight Management: A Systematic Review. *Childhood Obesity*, 18(1), 2–30.

Linkki: <https://doi.org/10.1089/chi.2021.0049>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Systemaattinen katsaus määrällisistä tutkimuksista.

Tutkimusryhmän kommentti: Voimaantumiseen perustuvat interventiot ansaitsevat huomioita, koska ne ovat osoittautuneet tehokkaiksi monien terveyden edistämistoi-
mien, kuten tupakoinnin lopettamisen ja mielenterveyden edistämisen kohdalla. Lapsia voimaannuttavat interventiot ylipainon tai lihavuuden hoidossa ovat tutkimusai-
heena uusi. Voimaantumisen mittaamiseksi ei ole käytössä lapsille soveltuvaa stan-
dardoitua mittaristoa ja tästä syystä mitattavat ominaisuudet vaihtelevat tutkimuksesta
toiseen. Mitattavien ominaisuuksien erilaisuuden vuoksi myöskään tässä katsauk-
sessa ei voitu suorittaa tieteellisen näytön kannalta tärkeää meta-analyysia. Tämän
katsauksen tulosten perusteella ei voida suoraan sanoa ovatko voimaannuttamiseen
perustuvat interventiot tehokkaampia kuin esimerkiksi käyttäytymisen muutokseen
tähtäävät ohjelmat, koska vertailevia koeasetelmia ei ole tehty riittävästi. Näistä puut-
teista huolimatta katsauksen tulokset voimaannuttavista interventioista ovat lupaavia
ja niiden kehittämistä ja arviointia lasten ylipainon hoidossa olisi suositeltavaa lisätä.

5 Työelämä

Tutkijaryhmä: Kaisa Hytönen ja Markus Kanerva (Laurea amk)

Tämänkertaisessa katsauksessa tarkastelemme neuvotteluihin liittyviä tutkimuksia. Neuvottelut ovat sosiaaliseen vuorovaikutuksen tilanteita, joissa pyritään sopimaan tulevaisuuteen liittyvistä asioista tai ratkaisemaan nykyhetken kiistoja. Neuvottelutilanteisiin törmäämme jatkuvasti sekä arjessa että työelämässä. Katsauksen tutkimuksista opimme, miten neuvotteluasema, vastapuolen arvio ”taskujen syvyydestä”, valintoja korostava ajattelutapa ja tunteiden esittäminen vaikuttavat neuvottelutuloksiin.

5.1 Pyri vastatarjouksen tekijäksi heikossa neuvotteluasemassa

Tiivistelmä: Tutkimuskirjallisuudessa pitkään vallalla olleen näkemyksen mukaan neuvottelutilanteissa on edullista tehdä itse ensimmäinen tarjous ns. ankkurointivaikutuksen vuoksi, mutta neuvotteluista saadun kokemuksen perusteella on ennemminkin suositeltu jättäytymistä vastatarjouksen tekijän rooliin. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin neuvotteluasetelman vahvuuden vaikutusta siihen, kannattaako neuvottelijan liikkua ensimmäisenä vai jättäytyä vastatarjouksen tekijäksi, sekä kuinka neuvotteluasetelma vaikuttaa neuvottelutuloksen vähimmäisvaatimukseen. Neuvotteluasema on heikko, jos paras olemassa oleva vaihtoehto neuvotteluiden kariutuessa (BATNA) on heikko. Tutkimustulosten perusteella heikossa asemassa olevan neuvottelijan kannattaa jättäytyä vastatarjouksen tekijän rooliin, jollei ole varmuutta siitä, että vastapuolella on erittäin vahva neuvotteluasema. Tutkimustulosten mukaan heikossa asemassa oleva neuvottelija myös mieluummin jättäytyy vastatarjouksen tekijäksi. Sen lisäksi, että heikossa asemassa oleva neuvottelija tyypillisesti tekee liian matalan ensimmäisen tarjouksen, hän myös asettaa itselleen heikkotasaisen rajan hyväksyttävissä olevalle tarjoukselle. Heikkoon neuvotteluasetelmaan liittyvää ”itsensä ankkuroimista” voi tutkimustulosten mukaan hallita hyödyntämällä ”ankkuroinnin käänteisvinouttamistekniikoita” (anchor-debiasing techniques), kuten keskittymällä pohtimaan tavoitetta vaihtoehtojen sijaan. Vaikka tekniikan avulla on mahdollista parantaa omia ensimmäisiä tarjouksia, heikossa asemassa olevan neuvottelijan kannattaa tutkimustulosten mukaan edelleen pyrkiä vastatarjouksen jättäjän rooliin.

Julkaisu: Maaravi, Y., Heller, B., & Levy, A. (2023). Low Power, First Offers, and Reservation Prices: Weak Negotiators are Self-anchored by Their Own Alternatives. *Negotiation Journal*, 39(1), 7–34.

Linkki: <https://doi.org/10.1111/nej.12423>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu vertailukoe.

Tutkijan kommentti: Neuvottelutilanteet ovat moniulotteisia, eikä neuvottelun osapuolilla ole täydellistä tietoa toistensa neuvottelutilanteesta. Tutkimus vahvistaa kirjallisuudessa esille nousutta kritiikkiä ankkurointivaikutuksen roolista neuvotteluissa ja luo näkemystä siihen, milloin neuvottelijoiden ei aiempien akateemisten näkemysten mukaan kannatakaan olla ensimmäisenä liikkeellä tarjouksen tekijänä ja ankkurin luojana neuvotteluun. Sen sijaan on tärkeää hahmottaa myös omaan asemaan vaikuttavat ”ankkurit”, kuten muut itselle käytettävissä olevat vaihtoehdot. (KH)

5.2 Asiakkaan syvät taskut johtavat hinnakkaampiin tarjouksiin

Tiivistelmä: Tutkimuksessa tarkasteltiin asiakkaan maksukyvykkyydestä viestivien ulkoisten signaalien vaikutusta palveluntarjoajan tekemiin ensimmäisiin tarjouksiin neuvottelutilanteissa. Tutkimuksessa toteutettiin kolme satunnaistettua koetta, joissa esitetyissä hypoteettisissa skenaarioissa varioitiin erilaisia asiakkaan maksukyvykkyydestä signaloivia muuttujia kuten asiakkaan autoa, vaatetusta ja kotimaata. Kaikki kolme koetta tukivat merkittävästi hypoteesia, jonka mukaan korkeaa maksukyvykkyyttä signaloiville asiakkaille tehdään korkeammat ensimmäiset tarjoukset kuin matalampaa maksukyvykkyyttä signaloiville asiakkaille. Lisäksi toisessa koeasetelmassa löydettiin heikkoa ja kolmannessa koeasetelmassa vahvempaa näyttöä asiakkaiden ulkoisten maksukyvykkyyssignaalien salienssin (silmiinpistävyyden) merkityksestä tehtyihin tarjouksiin: korkeampi salienssi vahvistaa maksukyvykkyyssignaalien vaikutusta asiakkaille tehtyihin tarjouksiin.

Julkaisu: Maaravi, Y., & Hameiri, B. (2019). Deep Pockets and Poor Results: The Effect of Wealth Cues on First Offers in Negotiation. *Group decision and negotiation*, 28, 43–62.

Linkki: <https://doi.org/10.1007/s10726-018-9599-1>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu vertailukoe.

Tutkijan kommentti: "Valtiolla on syvät taskut, jos yhtiö joutuu vaikeuksiin" uutisoi Yle vuoden 2022 syyskuussa viitaten professori Vesa Puttosen lausuntoon. Valtion osaomistamiin pörssiyhtiöihin, pandemiaan tai sotaan liittyvien kriisitilanteiden hoidossa olemme saaneet seurata silmiinpistäviä esimerkkejä siitä, kuinka tarvittava rahoitus järjestyy nopeallakin aikataululla. Olemme myös käyneet yhteiskunnallista keskustelua vuoden 2019 hallitusneuvotteluihin liittyvästä "Rahaa on" -taulusta. Maaravin ja Hameirin tutkimuksen perusteella on odotettavissa, että maksukykyiselle asiakkaalle tehtävät ensimmäiset tarjoukset ovat hinnakkaampia kuin heikompaa maksukykyä signaloivalle asiakkaalle. Kun yhdessä osatutkimuksessa tarjouksentekijän huomio ohjattiin ennen tarjouksen tekoa siihen, kuinka oma tarjous suhteutuu muiden palveluntarjoajien mahdollisesti tekemiin tarjouksiin, maksukykyssä signaalien vaikutus tehtiin tarjouksiin heikkeni tilastollisesti merkityksettömäksi. Maksukykykkään asiakkaan kannattaneekin pyrkiä ohjaamaan huomio pois omasta taloudellisesta asemasta esimerkiksi korostamalla muita neuvottelutilanteen kannalta oleellisia näkökulmia. (KH)

5.3 Valintoja korostava ajattelutapa tuottaa parempi tuloksia neuvotteluissa

Tiivistelmä: Tässä tutkimuksessa haettiin vastausta siihen, miksi jotkut neuvottelijat taipuvat tai lopettavat neuvottelut vastapuolen uhkavaatimusten edessä kun toiset siivuttavat nämä "ota tai jätä" -tyyliset vaatimukset ja jatkavat neuvotteluita. Uhkavaatimuksina tarkoitetaan laajemmin ottaen sellaisia väitteitä kuten "tämän parempaa tarjousta en voi antaa" tai "jään tappiolle, jos lupaan jotain lisää". Aiempien tutkimusten perusteella uhkavaatimukset ovat tehokas tapa saada vastapuolelta myönnytyksiä. Tutkijoiden kiinnostuksen kohteena oli testata, vaikuttaako omia valintoja korostava ajattelutapa (choice mindset) siihen, miten neuvotteluissa suhtaudutaan uhkavaatimuksiin. Tässä ajattelutavassa ihmiset tulkitsevat vastapuolen toimintaa sen kautta, näkevätkö he sen tapahtuvan aktiivisina valintoina vai pelkkänä toimintana. Tutkijat arvelivat, että mikäli neuvottelijalla on vahva valintoja korostava ajattelutapa, hän tulkitsee neuvotteluissa olevan vielä pelivaraa, vaikka vastapuoli esittäisi uhkavaatimuksia, ja siksi jatkavansa neuvotteluita. Artikkelissa esitetään kuuden eri tutkimuksen tuloksia, joilla pyrittiin osoittamaan yhteys valintoja korostavan ajattelutavan ja neuvottelukäyttäytymisen ja -tulosten välillä. Näissä tutkimuksissa johdateltiin ihmiset valintoja korostavaan ajattelutapaan erityyppisillä manipulaatioilla. Tulosten perusteella tämä ajattelutapa sai neuvottelijan näkemään erilaisia vaihtoehtoja ja tuomaan niitä neuvotteluun mukaan, sen sijaan, että olisi jämähtänyt pääasialliseen neuvottelun kohteeseen kuten hintaan. Valintoja korostava ajattelutapa sai neuvottelijan toimimaan sitkeämmin ja saavuttamaan parempia tuloksia.

Julkaisu: Ma, A., Yang, Y., & Savani, K. (2019). "Take it or leave it!" A choice mindset leads to greater persistence and better outcomes in negotiations. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 153, 1–12.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2019.05.003>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu vertailukoe.

Tutkijan kommentti: Tutkimus antaa uusia työkaluja neuvotteluissa menestymiseen. Neuvottelija voi pyrkiä saattamaan itsensä valintoja korostavaan ajattelutapan ajatteleamalla omia vaihtoehtojaan ja vastapuolen vaihtoehtoja ennen neuvotteluita ja niiden aikana. Koska tämä ajattelutapa muokkaa ihmisten tapaa tulkita tilannetta, se voi vaikuttaa siihen, että neuvottelut tulkittaisiin hyöty-hyöty-tilanteen eikä hyöty-tappiona, mihin helposti ajaututaan. (MK)

5.4 Tunneharhauttaminen koetaan epäeettiseksi toiminnaksi neuvottelutilanteessa

Tiivistelmä: On melko yleistä, että neuvottelijat pyrkivät harhauttamaan vastapuolta oman etunsa nimissä, eivätkä ole täysin rehellisiä siitä, mikä on esimerkiksi heidän budjettinsa tai tavoitteensa. Jos he jäävät epärehellisyydestä kiinni, sekä vastapuoli että ulkopuoliset arvioijat kokevat tämän toiminnan kuitenkin rikkovan neuvotteluiden eettistä koodistoa. Tässä artikkelissa tarkasteluun on otettu myös tunteet harhauttamisen keinoja ja haluttu selvittää, miten eri toimijat kokevat tunneharhauttamisen neuvottelutilanteissa. Tunneharhauttamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa esimerkiksi neuvottelija esittää vastapuolelle kokevansa tunteita, joita hän ei aidosti koe, mutta pyrkii tällä tavalla vaikuttamaan vastapuolen tulkintaan neuvottelutilanteesta. Artikkelissa tunneharhauttamista on tutkittu seitsemän kokeellisen asetelman avulla. Tutkijat havaitsivat, että vaikka sekä tunneharhauttaminen että ei-tunnepohjainen harhauttaminen vahingoittavat merkittävästi kokemusta eettisyydestä, ei-tunnepohjainen harhauttaminen oli vähemmän eettistä. Verrattuna rehellisiin väitteisiin ja aitoihin tunneilmauksiin, sekä tunne- että ei-tunnepohjainen harhauttaminen koetaan tarkoitukselliseksi toiminnaksi. Tutkivat havaitsivat myös, että neuvottelijat osasivat tunnistaa vastapuolen tunneharhautuksen. Lisäksi artikkelissa tunnistettiin ja testattiin kahdenlaisia tunneharhauttamista: tunteiden ylikorostamista ja tunteiden tukahduttamista. Vi-

han, surun ja onnen ilmaisun tukahduttaminen koettiin eettisempänä kuin niiden ylikorostamisen. Tutkijat laativat tulosten pohjalta myös Deception Perception -kehikon, joka selittää, kuinka ihmiset kokevat erilaiset tunneharhauttamisen tavat.

Julkaisu: Kang, P. & Schweitzer, M. E. (2022). Emotional Deception in Negotiation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 173.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2022.104193>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu vertailukoe.

Tutkijan kommentti: Tutkimus antaa uutta teoreettista ymmärrystä tunneharhauttamisesta. Aiemmistä tutkimuksista poiketen nyt havaittiin, että tunneharhauttamisen kokemukseen vaikuttaa selvästi, onko kyseessä tunteiden ylikorostaminen vai tukahduttaminen. Tällä tiedolla on selkeitä käytännön sovellutuksia. Esimerkiksi palvelutilanteissa on yleistä kannustaa työntekijöitä esiintymään iloisesti, mikä voidaan tulkita onnen tunteen ylikorostamisena. Tämä on kuitenkin riskialtista, sillä vääristellystä tunteilmaisesta kiinnijääminen voi vahingoittaa työntekijän ja asiakkaan välistä sosiaalista suhdetta ja heikentää palvelukokemusta. Erityisesti vihan tunteiden näyttäminen ei ole suositeltavaa, sillä sekä aidot että vääristellyt vahvat vihan tunteet koetaan epäeettisenä. (MK)

5.5 Neuvottelijalle on luontaista välttää vihastumista taktisena keinona

Tiivistelmä: Tämä artikkeli esittelee viiden koeasetelman avulla, miten vihastumista taktisena keinona käyttävä neuvottelija toteuttaa, arvioi ja hyötyy tästä harhaanjohtamisen muodosta. Tutkimukset osoittivat, että ihmiset pyrkivät välttämään vihastumisen näyttämistä neuvottelutilanteessa, vaikka heitä oli kannustettu siihen. Sillä, minkä tyyppinen vastapuolen neuvottelija oli (esimerkiksi ystävä tai vieras), ei ollut myöskään vaikutusta vihastumisen näyttämiseen. Lisäksi vihastumisen käyttö harhauttamisen keinona koettiin epäeettisenä. Tutkijat halusivat ymmärtää paremmin, mikä selittää haluttomuutta esittää vihastunutta. He päätyivät viimeisenä toteuttamansa koeasetelman turvin esittämään, että tämän taktiikan käyttämättömyyteen liittyy yleinen epä mukavuuden kokemus. Sillä ei ollut vaikutusta, miten koehenkilöt arvioivat oman kykynsä esittää vihastunutta tai kokivatko he keinon epäeettisenä tai kuinka hyvät myönnytykset olivat odotettavissa vastapuolelta, jos he esiintyisivät vihastuneena.

Julkaisu: Jang, D & Bottom, W. P. (2021). Tactical anger in negotiation: The expresser's perspective. *Journal of Behavioral Decision Making Volume, 35(1)*.

Linkki: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/bdm.2246>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Satunnaistettu vertailukoe.

Tutkijan kommentti: Aiemman tutkimustiedon perusteella vihastumisen näyttäminen, olipa se aitoa tai teeskenneltyä, on ollut hyödyllinen taktiikka neuvottelutilanteissa, joissa on haluttu vastapuolelta nopeita myönnytyksiä. Koska aihetta käsitelleiden tutkimusten kiinnostuksen kohteena on yleensä ollut vastapuolen reaktiot vihastumiselle, vihastujan näkökulman tarkastelua laajentaa aiheen ymmärrystä. Aidon vihastumisen tai ärtymyksen tunteiden näyttäminen neuvottelutilanteissa on evolutionaarisesta näkökulmasta voinut olla hyödyllistä, sillä se vähentää vastapuolen halukkuutta epärehellisin keinoin tapahtuvaan neuvotteluun erityisesti vastavuoroisissa tilanteissa. Silti vihastumisen käyttäminen taktisena keinona näyttää tämän tutkimuksen valossa epäsuotuisana toimintamallina etenkin tilanteissa, joissa neuvottelijoiden kesken on jatkuva ja arvokas vuorovaikutussuhde.

6 Kestävä kehitys

Tutkija: Jarno Tuominen (TY)

6.1 Koronakriisin kokeminen lisää ilmastoystävällistä käyttäytymistä

Tiivistelmä: Kuluneita viimeisiä vuosia voidaan kuvailla ketjuttuneina kriiseinä. Miten nämä kriisit vaikuttavat toisiinsa? Psykologiassa on esitetty kaksi mahdollista seurausta, jotka ovat teoreettisesti toistensa vastakohtia: Tunteiden yleistämisteoria olettaa huolen lisääntymisen toiseen kriisiin lisääntyen johtavan myös huolen kasvuun muiden kriisien kohdalla. Rajallinen huoliresurssiteoria taas olettaa ihmisillä olevan rajallinen määrä huolestumiseen käytettäviä resursseja, jolloin esimerkiksi pandemiahuoli johtaisi muiden, kuten ilmastokriisiin liittyvän huolen vähenemiseen. Ekinci ja Van Lange arvioivat miten COVID-19-pandemiaan liittyvä huoli vaikutti ihmisten (N=402) prososiaaliseen käyttäytymiseen joko ilmastonmuutokseen tai pakolaiskriisiin liittyen. Käytännössä tämä tarkoitti, että tutkittavat voivat lahjoittaa valitsemansa määrän 15 punnan ”bonuksestaan” aiheeseen liittyvälle hyväntekeväisyysjärjestölle. He pyrkivät vaihtelevaan koronavirukseen liittyvän huolen tasoa luetuttamalla tutkittavilla joko koeryhmässä koronaan liittyvän uhkaan keskittyvän tekstin ja kontrollitilanteessa ovien historiaan liittyvän neutraalin tekstin. Tutkijat eivät löytäneet suoraa oletustensa mukaista näyttöä kummankaan teorian puolesta, sillä koronahuoli- ja kontrolliryhmän välillä ei havaittu eroa ilmastokäyttäytymisessä tai pakolaiskriisikäyttäytymisessä. Kokeilevat jatkoanalyysit kuitenkin paljastivat tunteiden yleistämisteorian saavan tukea henkilöillä, joilla oli joko omakohtaista tai läheisten kokemusta koronasta. He lahjoittivat todennäköisemmin ilmasto- ja pakolaiskriisijärjestöille ja ilmaisivat enemmän aikoimuksia osallistua prososiaalisesti näiden ongelmien ratkaisuun.

Julkaisu: Ekinci, S., & Van Lange, P.A.M. (2023). Lost in between crises: How do COVID-19 threats influence the motivation to act against climate change and the refugee crisis? *Journal of Environmental Psychology*, 85, 101918.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101918>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Kokeellinen tutkimus.

Tutkijan kommentti: Tutkimus pyrkii vastaamaan merkittävään käytännön kysymykseen mahdollisesta kriisiväsymyksestä: Johtaako kriisi A toisten kriisien jäämisen vähäisemmälle huomiolle. Tulokset antavat alustavaa ohjaavaa näyttöä myös mm. valti-onhallinnon tiedonvälitykseen ja käytännön toimien painottamiseen. Tutkimuksen varsinaisessa asetelmassa oli toki merkittäviä rajoitteita: Pandemian aikana pandemiaan liittyvän uhkatekstin käyttö kokeellisena muuttujana lepää vahvalle olettamukselle siitä, että laboratorion ulkopuolinen altistus koronauutisoinnille olisi toissijaista tälle lyhyelle manipulaatiolle. He kuitenkin havaitsivat tämän tekstin lisäävän tutkittavien itse-raportoitua ahdistusta, joten ainakin hetkellisesti tämä ärsyke on toiminut. Joka tapauksessa heidän eksploratiiviset analyysinsä aineistosta viittaavat siihen suuntaan, että sen sijaan että väsyisimme ja kynnistyisimme kriisien polttopisteessä, alammekin aktiivisesti toimimaan myös muiden epäkohtien poistamiseksi. Tämä on kenties kriisi-ketjujen hopeareunus.

6.2 Rajallinen kykymme hahmottaa ilmatoriskien kasautumista johtaa valmistautumisen vinoutumiseen

Tiivistelmä: Ilmastonmuutokseen varautumisen tekee vaikeaksi erityisesti sen kasautuvat vaikutukset. Esimerkiksi lämpöaalto saattaa johtaa kasvuston kuivumiseen lisäten todennäköisyyttä maastopaloille, tai poikkeuksellinen lumimyrsky johtaa kohonneeseen tulvarisktiin. Psykologian tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet ihmisten tiedonkäsittelyn rajoitusten olevan yksi merkittävistä haasteista riskeihin varautumisessa ja niissä toimimisessa. Tässä tutkimuksessa Sacchi, Faccenda ja De Michele arvioivat miten ilmatoriskien kasautuminen vaikuttaa sekä riskien kokemiseen että käyttäytymisaikeisiin. He arvioivat n. 200 italialaisen tutkittavan reaktioita monitahoiseen tekstimuotoiseen katastrofiskenaarioon. Siinä missä tutkittavat kykenivät arvioimaan kasautuvien tilanteiden riskit, heidän arvionsa riskien seurauksista pohjautui vain osaan saatavilla olevasta tiedosta ja sen kokemukselliseen tulkintaan. Toisin sanoen, se yksittäinen piirre tai ilmiö johon ihmiset kiinnittävät katastrofissa erityisesti huomiota alkaa vaikuttamaan kokoaan suuremmalla tavalla. Pahimmillaan tämä saattaa johtaa tarkkaavaisuuden vinoutumiseen tähän yksittäiseen näkökulmaan, tai estämään tarkoituksenmukaisten valmistautumis- ja ennaltaehkäisytoimenpiteiden huomiointia. Yksilöt käyttäytyvät saatavilla olevan tiedon perusteella, mutteivät aina ole tietoisia toimintamalleistaan tai aikeistaan. Tässä tutkimuksessa arvioitiin sekä tiedostamatonta että tiedostettua todennäköisyyttä käyttäytyä tietyllä tavoin katastrofitilanteessa. Näiden välillä havaittiin ristiriitaisuutta ja tiedostettu toimintastrategia oli ristiriidassa spontaanin toiminta-aikeen kanssa. Kriisitilanteissa nopea reagointi on usein ensiarvoista,

joten on tarpeen kiinnittää huomiota myös siihen, millaiset ovat automaattiset reaktiomme tilanteisiin. Käytännön tilanteissa tämä riski erityisesti päätöksentekijöillä on kohonnut johtuen muista painetta aiheuttavista tekijöistä, kuten ajasta tai poliittisesta paineesta, jotka heikentävät kykyä hahmottaa laajempaa tilannekuvaa.

Julkaisu: Sacchi, S., Faccenda, G., & De Michele, C. (2023). Risk perception and behavioral intentions in facing compound climate-related hazard. *iScience*, 26(1), 105787.

Linkki: <https://doi.org/10.1016/j.isci.2022.105787>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Kokeellinen tutkimus.

Tutkijan kommentti: Monimutkaisten kausaalisten ketjujen hahmottaminen on tunnetusti vaikeaa ja saattaa johtaa riskien väärinarvioon. Yhteiskunnallisesti tämän seuraukset näkyvät puutteellisena varautumisena tai yliyksinkertaistettuina ja parhaillaan-kin riittämättöminä toimenpiteinä. Katastrofissa toiminta ja valintojen tekeminen vaatii riittävän selkeää kuvaa, joka tarkoittaa usein saatavilla olevan informaation yksinkertaistamista. Samalla kuitenkin monimutkaiset ilmiöt johtavat usein kasautuviin kerrannaisvaikutuksiin, joiden aikainen huomiointi ja ennakoiminen olisi ensisijaista. Ukrainan sota ja koronakriisi on tuonut tällaiset monimutkaiset kasautuvat kriisit aivan uudella tavalla yhteiskunnan keskiöön, mutta tutkimus niiden psykologisista ja poliittisista vaikuttajista on vasta alkutekijöissään. Tämä tutkimus tuo merkittävällä tavalla esiin psykologisten tekijöiden huomioimisen tärkeyden myös kriisien keskellä.

6.3 Kestävyyshinformaation kehystämisen riskien kautta

Tiivistelmä: Miten ilmastosta tulisi viestiä? Riskien ja hätätilojen korostaminen on yleinen mutta laajasti kritisoitu tapa nostaa esiin kestävyteen liittyviä teemoja. Onko se vaikuttavaa, ja mitkä sen vaikutukset tarkalleen ottaen ovat eri järjestelmän tasoilla? Patterson ja kumppanit tarkastelivat riskikehysten (*risk framing*) käyttöä kestävyysviestinnässä usean tieteenalan risteyskohdasta, sisältäen mm. niin psykologiset, poliittiset, maantieteelliset kuin sosiologiset näkökulmat. Yhteenvetona tutkimusnäyttö on yhä epäselvää ja paikoin ristiriitaista, jopa tieteenalojen sisällä. He nostavat esiin viisi keskeistä poliittista seurausta riskikehyksiin liittyen: kansalaisjoukkojen osallista-

minen; sosiaalisten toimijoiden voimaannuttaminen tai passivoiminen; virallisen poliittisen vaikutusvallan siirtyminen; diskurssin uudelleenmuotoilu; ja vaikutukset insituutiioihin. Tutkijat kehottavat poliittisia päätöksentekijöitä pysähtymään riskitilanteiden edessä ja arvioimaan tilannetta monitahoisesti ja systeemisesti suhteessa muihin ilmiöihin ja diskursseihin. Riskikehysten käyttö ei ole mustavalkoisesti hyvä tai huono vaihtoehto, vaan sen käyttöä on tarkasteltava suhteessa olemassa oleviin suojaaviin ja altistaviin tekijöihin, todennäköisiin seurauksiin sekä tavoitteisiin. Kestävien poliittikkatoimien osalta tutkijat korostavat viittä käytännön suositusta ja seurausta:

1. Riski- tai hätätilakehykset eivät välttämättä johda välittömään tavoitteelliseen toimintaan, mutta saattavat vaikuttaa diskurssin muutosten kautta pidemmällä aikavälillä
2. Riski- ja hätätilakehysten roolia kestävyyspolitiikassa ja -tutkimuksessa määrittää myös toimijoiden erot fokuksessa. Proessorientoituneet toimijat korostavat usein lyhyen aikavälin mahdollisesti haitallisia seurauksia, kun taas lopputulosorientoituneet toimijat kokevat tämän haasteen olevan pidemmän aikavälin hyötyihin nähden toissijaista
3. Reaktiivisten hätätilojen, kuten luonnonmullistusten, lisääntyminen saattaa vahvistaa poikkeustilojen käyttöä strategisena hallintakeinona sekä mahdollisuutta systeemiin muutoksiin. Tutkijat kuitenkin korostavat riskien säilymistä
4. Eettisten kysymysten tulee pysyä keskiössä kehyksiin liittyvässä päätöksenteossa, jotta vältetään väärinkäytöksiä ja huomioidaan myös näitä viestintäkeinoja vierastavien henkilöiden näkökulmat
5. Kontekstin huomioiminen on keskiössä riski- ja hätätilakehusten käyttöä suunniteltaessa ja arvioitaessa niiden seurauksia

Julkaisu: Patterson, J., Wyborn, C., Westman, L., Brisbois, M. C., Milkoreit, M., & Jayaram, D. (2021). The political effects of emergency frames in sustainability. *Nature Sustainability*, 4, 841–850.

Linkki: <https://doi.org/10.1038/s41893-021-00749-9>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Katsaus.

Tutkijan kommentti: Katsaus pyrkii vastaamaan keskeiseen kysymykseen siitä, tulisiko ilmastoviestinnässä nostaa esiin huolia, katastrofeja ja riskejä. Onko tällainen viestintä toimintaan herättävää vai pelonlietsontaa? Psykologiset tutkimukset viittaavat välittömien seurausten olevan jopa haitallisia, mutta laajemmassa tarkastelussa tilanne monimutkaistuu. Artikkelin keskeinen vahvuus on tärkeän mutta näennäisesti tavanomaisen asian—viestintäkehyksen—palauttaminen laajempaan kontekstiin. Se asemoi ilmiön keskelle poliittisten tavoitteiden ja näkökulmien, yhteiskunnallisten kehityskulkujen ja eri tieteenalojen välisen yhteistyön kenttää, jossa yksinkertaiselta vaikuttavat ilmiöt ovat niin mekanismeiltaan kuin kerrannaisvaikutuksiltaan monimutkaisia, vaikeasti ennustettavia ja poliittisesti latautuneita. Tämän monimutkaisuuden ymmärtäminen ja sen virrassa toimiminen on käyttäytymistieteellisen näkökulman ytimessä.

6.4 Miten ennakoida ja purkaa salaliittoteorioiden vaikutukset ilmastotoimiin

Tiivistelmä: Ilmastotoimet vaativat suuria muutoksia energiasektorilla, mm. lisäämällä merkittävästi tuulivoimaloiden määrää. Samanaikaisesti nämä toimenpiteet saavat osakseen merkittävää vastustusta. Winter kollegoineen tarkasteli tuulivoimalavastustuksen taustalla vaikuttavia tekijöitä kahdeksassa laajassa 4170 saksalaista tutkittavaa kattavassa tutkimuksessaan. He havaitsivat salaliittomielisyyden—eli taipumuksen uskoa salaliittojen olevan yleisiä—ennustavan tuulivoimalavastustusta paremmin kuin muut tekijät, kuten ikä, sukupuoli, koulutus tai edes poliittinen suuntautuminen. Tämä efekti oli vielä voimakkaampi henkilöillä, jotka ylläpitivät erityisesti tuulivoimaloihin liittyviä salaliittouskomuksia. Tutkijat arvioivat tämä lisäksi myös keinoja lisätä tuulivoimaloiden kannatusta, ja havaitsivat tiedonjakamisen olevan tehokas keino myös salaliittomielisten kohdalla. Merkittävää on, että tämä tiedonjakamisen vaikutus ei kuitenkaan ollut vaikuttavaa jos asia kehystettiin väittelynä, negatiivisten väittämien avulla. Se ei myöskään vaikuttanut niihin tutkittaviin, jotka ylläpitivät tiettyä erityisesti tuulivoimaloihin kohdistuvaa salaliittoteoriaa. Käytännössä onkin tärkeää a) tarjota selkeä, oikeellista näyttöönperustuvaa tietoa sekä b) pyrkiä ennaltaehkäisemään mahdollisia salaliittouskomuksia jo ennen kuin salaliittomieliset omaksuvat niitä omakseen.

Julkaisu: Winter, K., Hornsey, M. J., Pummerer, L., & Sassenberg, K. (2022). Anticipating and defusing the role of conspiracy beliefs in shaping opposition to wind farms. *Nature Energy*, 7(12), 1200–1207.

Linkki: <https://doi.org/10.1038/s41560-022-01164-w>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Tutkimusartikkeli.

Tutkijan kommentti: Salaliittomielisyys on kulumien kriisiaikojen kuluessa ja sosiaalisen median mahdollistaessa samanmielisten löytää toisensa ollut enenevästi merkityksellinen tutkimuskohde. Tämä tutkimus pyrki selventämään erityisesti salaliittomielisyyden vaikutusta tuulivoimaloiden hyväksyttävyyteen sekä ennen kaikkea arvioimaan keinoja ennaltaehkäistä ja korjata valheellisia uskomuksia. Vaikka tämän tutkimuksen kohde on tarkkarajaisesti tuulivoimalat, on sama näkökulma yleistettävissä myös muihin merkittäviin yhteiskunnallisiin aiheisiin joihin liittyy salaliittouskomuksia, kuten koronapandemiaan, talousjärjestelmään, tai mediakentän rakenteeseen. Keskeisenä suojaavina taustatekijöinä näyttäytyy kriittisen ajattelun keinot sekä totuudenmukainen ja ajallisesti tarkoituksenmukainen tiedonjakaminen: proaktiivinen ehkäisy reaktiivisen hallinnan sijaan. Tutkimuksen eduksi on luettava myös sen tieteellinen tukevuus: kaikki tutkimukset olivat esirekisteröityjä, ja näin ollen riskit sattumalöydöksiin tai niin sanottuun kirsikanpöimintaan olivat vähäisiä.

6.5 Miten asenteet kiistanalaisista energiamuodoista leviävät myös muihin energiantuotantokeinoihin?

Tiivistelmä: Läikkymisvaikutuksilla (*spillover*) tarkoitetaan ilmiötä, jossa kokemus tai käyttäytyminen tietyssä kontekstissa muuttaa kokemusta tai käyttäytymistä viereisessä ilmiössä. Tämä läikkyminen tekee käyttäytymisestä vaikeasti ennakoitavaa ja saattaa johtaa merkittäviin systeemiin vaikutuksiin. Tässä tutkimuksessa arvioitiin miten julkinen vastustus yhteen energiantuotantomuotoon, säröttämiseen, vaikuttaa kokemukseen muista uusista energiantuotantomuodoista, kuten vedystä tai geotermisestä energiasta. Tutkijat luokittelivat läikkymisvaikutuksen kolmeen kategoriaan: spontaaniin, kehoitettuun, ja pohjustettuun, sekä tutkivat näiden läikkymiesluokkien esiintyvyyttä ja mekaniikkaa. Iso-Britanniassa toteutetussa tutkimuksessa he havaitsivat vain pienen joukon tutkittavia muodostavan spontaanisti yhteyden säröttämisen ja geotermisen tai vetyenergiamuotojen välille. Kun ihmisiä kehoitettiin pohtimaan särötyksen ja geotermisen energian välisiä yhteyksiä lisääntyi negatiivisesti suhtautuvien osuus yli puoleen vastaajista. Vedyn osalta vastaavaa muutosta ei havaittu, mahdollisesti sen menetelmällisestä etäisyydestä särötykseen. Pohjustetun läikkymisen koh-

dalla—eli tilanteessa, jossa keskusteltiin särötyksestä erityisesti ennen sen ja geoterminen tai vedyn vertailua—havaittiin pientä muttei tilastollisesti huomionarvoista siirtovaikutusta eri energiamuotojen välillä. Kaiken kaikkiaan vihreään vetyyn suhtauduttiin positiivisesti ja säröttämiseen hyvin negatiivisesti. Tutkijat ehdottavatkin että läikkymisilmiöiden ennaltaehkäisy tai kiertämisen sijaan voisikin olla tarkoituksenmukaisempaa keskittyä laajempaan energianmuutoksen välttämättömyyttä korostavaan näkökulmaan ja pyrkiä voimistamaan paikallisten yhteisöjen toimijuutta päätöksenteossa.

Julkaisu: Westlake, S., John, C. H. D., & Cox, E. (2023). Perception spillover from fracking onto public perceptions of novel energy technologies. *Nature Energy*, 8, 149–158.

Linkki: <https://doi.org/10.1038/s41560-022-01178-4>

Vertaisarvioitu: Kyllä.

Tutkimuksen luonne: Artikkel.

Tutkijan kommentti: Tämän katsausryhmän aiheena on ollut ilmastoon liittyvä tiedonvälitys ja tämän kentän monmutkaisuuden ymmärtäminen käyttäytymistieteellisestä näkökulmasta. Yksi vaikeimmin käsitteellistettävistä ja tutkittavista aiheista on asenteiden ja käyttäytymisten läikkyminen: Miten esimerkiksi päätös alkaa kierrättämään vaikuttaa muuhun ilmastokäyttäytymiseen ja minkä mekanismin kautta. Miten tällaista systeemistä vaikutusta voi luotettavasti tutkia? Tämä tutkimus on urauurtava sekä sen tarkkarajaisessa läikkymisluokittelussa että koeasetelmassaan. Samalla se antaa myös ensimmäisiä näkökulmia taustalla vaikuttavaan mekanismiin: miten ja millä tavoin samankaltaisia ilmiöiden tulee olla, jotta niiden välillä on siirtymää asenteiden ja käyttäytymisten välillä. Tästä huolimatta iso osa läikkymiseen liittyvästä tiedosta on vielä varsin rajallista, eikä sen laajempia minäkokemukseen, yhteisöihin tai systeemiin liittyviä vuorovaikutussuhteita ole vielä kyetty riittävästi käsitteellistämään tai tutkimaan.